

Sisekaitseakadeemia

Päästekolledž

Merliin Viitkar

**LÕUNA-EESTI VABATAHTLIKE PÄÄSTEKOMANDODE
JÄTKUSUUTLIKKUSE ANALÜÜS**

Lõputöö

Juhendaja: Anne Valk, MBA

Kaasjuhendaja: Margus Möldri, BA

Tallinn

2024

ANNOTATSIOON

Päästekolledž	Kaitsmine: juuni 2024
Töö pealkiri eesti keeles: Lõuna–Eesti vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse analüüs	
Töö pealkiri võõrkeeles: Analysis of the sustainability of voluntary rescue teams in Southern Estonia	
<p>Lühikokkuvõte:</p> <p>Töö maht on 49 lehekülge koos lisaga. Lõputöö uurimisprobleemiks on kuidas tagada vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus Lõuna-Eestis. Töö eesmärgiks on selgitada välja Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode edukaks toimimiseks vajalikud eeldused ning nende loomiseks vajaminevad ressursid.</p> <p>Töö eesmärk saavutati kvalitatiivse uuringu abil. Uuringu tulemusel selgusid probleemid, millega vabatahtlikud igapäevaselt tegelevad ning millega nad peavad arvestama. Lähtuvalt uuringu tulemustest tegin ettepanekud ja soovitusel, millised tegurid vajaksid rohkem tähelepanu.</p>	
Võtmesõnad: vabatahtlikkus, vabatahtlik päästja, jätkusuutlikkus, motivatsioon	
Võõrkeelsed võtmesõnad: volunteerism, volunteer firefighter, sustainability, motivation	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Merliin Viitkar</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikatest saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p>	
Allkiri:	
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Anne Valk	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Kaasjuhendaja: Margus Möldri	Allkiri:
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Jaanis Otsla	Allkiri:

SISUKORD

ANNOTATSIOON.....	2
MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU.....	5
SISSEJUHATUS.....	6
1. VABATAHTLIKE PÄÄSTJATE ROLL JA JÄTKUSSUUTLIKKUSE TAGAMINE	9
1.1. Vabatahtlike olemus ja vabatahtlikute päästjate roll.....	9
1.2. Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse komponendid.....	12
1.2.1 Varustuse ja tehnika olemasolu.....	12
1.2.2 Inimressurss.....	13
1.2.3 Värbamine ja motiveerimine.....	14
1.2.4 Koostöö ja partnerlus.....	16
1.2.5 Koolitamine ja väljaõpe.....	17
1.2.6 Rahastus.....	20
1.2.7 Juhtimine ja struktuur.....	21
2. EMPIIRILINE UURING.....	23
2.1 Uurimismetoodika.....	23
2.2 Intervjuude läbiviimine ja valimi kirjeldus.....	24
2.3 Intervjuu tulemuste analüüs.....	26
2.3.1 Jätkusuutlikkuse tagamiseks vajalikud ressursid.....	26
2.3.2 Vabatahtlike päästekomandode väljakutsed ja valmisolek Lõuna-Eestis.....	30
2.3.3 Koostöö.....	32
2.3.4 Vabatahtlike päästekomandode sisekultuur ja kaasamine.....	34
2.3.5 Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamine ja efektiivsuse suurendamine Lõuna-Eestis.....	36
2.4 Järeldused ja ettepanekud.....	38
KOKKUVÕTE.....	42

VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE	44
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	46
Lisa 1. Intervjuu läbiviimine ja küsimused	50

MÕISTETE JA LÜHENDITE LOETELU

KOV – kohalik omavalitsus

PäA – Päästeamet

VPK – vabatahtlik päästekomando

SISSEJUHATUS

Eestis on 2022. aasta seisuga 72 riiklikku päästekomandot ja 118 vabatahtlikku päästekomandot. Lõuna regioonis on kokku 22 kutselist päästekomandot ning 30 vabatahtlikku päästekomandot (Päästeamet, 2023). Vabatahtlikud päästjad on oluline osa Eesti päästesüsteemist, sest nad toetavad kutselisi päästjaid mitmetes olukordades. Nende panus on hindamatu, kuna vabatahtlikud näitavad oma pühendumust ja valmisolekut reageerimiseks. Kuna nimetuski on „vabatahtlik“, siis peavad inimesed ise olema motiveeritud ja nende motivatsioon on oluline tegur nende jätkusuutlikkuse tagamisel. Selleks, et hoida vabatahtlike pühendumust ja motiveeritust, on oluline mõista nende töö sisu, väljakutseid ja pakkuda neile sobivaid võimalusi.

Lõputöö teema on **aktuaalne**, kuna vabatahtlike päästjaid liitub seltsidega ja teatud juhtudel päästkeskustega iga päev. 2021. aasta seisuga on vabatahtlike päästjaid üle-eestiliselt 2250. Päästeameti strateegias on kirjas, et 2025. aastaks on vabatahtlike arv 2700 ning 2030. aastaks koguni 5000 (Marnot, 2022, lk 8). Vabatahtlike päästjad 2022. aasta seisuga oli 2426 inimest (Päästeamet, 2022). Aktuaalsust lisab ka asjaolu, et 2023. aasta veebruaris rääkis siseminister Lauri Läänemets, et Siseministerium toetab ligi 5 miljoni euroga vabatahtlike päästekomandode tegevust (Siseministerium, 2023) ja Päästeametile eraldati esmalt 3,1 miljonit eurot, mis läheb üle-eestiliselt 24 vabatahtlikule päästeseltsile/ühingule. Päästekomando hoone kas renoveeritakse, uuendatakse varustust või ehitatakse uus komando hoone (Päästeamet, 2023). Eesti hakkab järjest rohkem liikuma vabatahtlikkuse poole ning selletõttu saadakse aru, et vabatahtlikkus on jätkusuutlik ainult toetamise olemasolul. Uuritav piirkond on Lõuna-Eesti, et mõista selle piirkonna eripärasid ja väljakutseid ning millised meetmeid võiks/saaks rakendada komandode jätkusuutlikkuse tagamiseks just selles piirkonnas. Lõputöö annab võimaluse välja selgitada, milliseid ressursse ja toetusi võiks vabatahtlikele päästekomandodele piirkonnas paremini suunata, et tagada nende jätkusuutlikkus. Teder (2016) on varasemalt välja selgitanud, milline on vabatahtliku päästemeeskonna valmisolek ja ettevalmistus päästesündmuste läbiviimisel, Aav (2012) on koostanud juhised, kuidas kaasata vabatahtlike ennetustöösse ja motivatsiooni kohta on uurinud Klaassen (2017). Lõputöö teema on **uudne**, kuna eesmärgiks on keskenduda jätkusuutlikkusele, mille alla kuulub

palju komponente, millega tuleb arvestada. Selleks on näiteks varustuse ja tehnika olemasolu, koostöö ja partnerlus, värbamine jne. Selliselt ei ole teemat varem uuritud.

Lõputöö **uurimisprobleem** on, kuidas tagada vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus Lõuna-Eestis?

Lähtudes lõputöö uurimisprobleemist sõnastasin uurimisküsimused:

1. Kuidas on vabatahtlike päästekomandode ressursivajadus ja muud jätkusuutlikkust tagavad tegurid viimaste aastate jooksul muutunud?
2. Milline on hetkeseis ja peamised vajadused Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode tehnika, personali ning toetuse osas?
3. Milliseid meetmeid on vaja rakendada päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks Lõuna-Eestis?

Lõputöö **eesmärgiks** on selgitada välja Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud eeldused ning nende loomiseks vajaminevad ressursid.

Töö eesmärgi saavutamiseks püstitasin järgmised uurimisülesanded:

- Analüüsida teoreetilisi lähtekohti vabatahtlikkuse olemusest, vabatahtlike rollist ja nende tegevuse jätkusuutlikkusest;
- Analüüsida Lõuna-Eesti vabatahtlike tegevuse jätkusuutlikkust, kaardistades nende ootused ja vajadused;
- Seostada uuringu tulemused teoreetiliste lähtekohtadega ja teha ettepanekud vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse parendamiseks Lõuna-Eestis.

Lõputöö raames viin läbi kvalitatiivse empiirilise uuringu, mille käigus kogun andmeid ja analüüsin neid (Hirsijärvi, *et al.*, 2007, lk 151). Andmekogumismeetodina kasutan poolstruktureeritud ekspertintervjuusid (Flick, 2009, p. 165). Valimi moodustamisel kasutasin eesmärgistatud valimi põhimõtet (Teddlie & Yu, 2007 p. 80), valimiks on vabatahtlike päästekomandode juhid. Andmeanalüüsimeetodina rakendan kvalitatiivset sisuanalüüsi, mille eesmärgiks on analüüsida/tuvastada intervjuudest tulenevaid vastuseid (Laherand, 2008, lk 290).

Lõputöö koosneb kahest peatükist. Esimene peatükk on teoreetiline, kus käsitlen vabatahtlike olemust, vabatahtlike päästjate rolli ning erinevaid jätkusuutlikkuse komponente. Töö käigus toon välja komponendid, mis on jätkusuutlikuseks vajalikud. Teises peatükis kirjeldan uuringu metoodikat, analüüsi ning protsessi, toon välja intervjuude tulemused ning teen järeldused ja ettepanekud.

1. VABATAHTLIKE PÄÄSTJATE ROLL JA JÄTKUSSUUTLIKKUSE TAGAMINE

Peatükk on jagatud kahte alapeatükki, esimeses alapeatükis on juttu vabatahtlike olemusest ja vabatahtlike päästjate rollist. Teises jätkusuutlikkuse erinevatest komponentidest, mis on abiks selle tagamisel.

1.1. Vabatahtlike olemus ja vabatahtlikute päästjate roll

Vabatahtlik tegevus hõlmab kõiki tegevusi, mille eesmärk on aidata teisi ja mida tehakse vabatahtlikkuse alusel ilma otsese kohustusega seda tööd teha ning tasu või muude materiaalsete hüvitisteta. Viimase kümnendi jooksul on vabatahtlikkus oluliselt kasvanud ja muutunud väärtuslikuks ressursiks mitmesugustes sektorites. Inimesed osalevad vabatahtlikus tegevuses erinevatel põhjustel, sealhulgas soovist anda omapoolne panus ühiskonnale, arendada uusi oskusi, leida uusi sõpru ning tunda end osana kogukonnast. Vabatahtlik tegevus on oluline mitte ainult nende inimeste abistamisel, kellele teenuseid osutatakse, vaid ka vabatahtlike endi isikliku arengu ja heaolu seisukohast. Seega on vabatahtlikkus oluline osa meie ühiskonnast ja panus üldisesse heaolusse ning edusse. (Haivas, 2009, p, 69)

Vabatahtlikkuse loomus on ajaga muutunud (Malinen & Mankkinen, 2018, p. 605). Hustinx ja Lammertyn (2003, p. 182-183) väitsid, et vabatahtlike pühendumus väheneb, kuna uut tüüpi vabatahtlik tegevus on rohkem refleksiivne ehk vabatahtlikud keskenduvad rohkem isiklikele huvidele, kui kogukonnale ja meeskonnale ning nende uute tegevuste tõttu on vabatahtlikute värbamine ja hoidmine pikaajaliseks perioodiks üha keerulisem. Samuti teeb see raskemaks olukorra nende vabatahtlike jaoks, kes on andnud suure panuse vabatahtlikusse, sest uued vabatahtlikud on tegutsemas teistel põhjustel kui kogukonna ja teiste aitamise pärast.

Kuna vabatahtlik tegevus on sisuliselt igapäevatöö täiendus, siis era- ja avaliku sektori töökohtadele see otsesest mõju ei avalda (Puolokainen, *et al.*, 2018, p. 12).

Vabatahtlik tegevus on üldiselt positiivselt kujundatud, kuid tuuakse välja ka erinevaid probleeme. Välja on toodud kolm valdkonda: struktuur, ressursid ja aeg. (Eriksson & Danielsson, 2022, p. 3)

Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse kindlustamiseks on vaja toetuste ja tunnustavate tegevuste rakendamine ning vajaliku varustuse ja töökeskkonna tagamine. See loob aluse tõhusale ja jätkusuutlikule vabatahtlikule tegevusele. Asutuste ja vabaühenduste suutlikkuse tõstmine vabatahtlike kaasamisel on võtmeks ühiskonna arengule. (Siseministeerium, 2020, lk 20)

Vabatahtlikke päästjaid saab jagada nelja erinevasse kategooriasse (Elbers, 2019, p. 36):

- Vabatahtlikud: ei saa palka ja nende vabatahtlik tegevus ei ole toetatud, neil on olemas teine püsiva palgaga töökoht;
- Vabatahtlikud hüvedega: neil on olemas mingisugused hüved (pensioniboonus, sotsiaalkindlustus jms.), kuid kõik muu on nii nagu eelpool nimetatul;
- Kohustatud vabatahtlikud: valves olevad vabatahtlikud, kes saavad tunnis või sündmusele minnes raha, kuid ei ole kohustatud vastama kõnedele;
- Kohustustega valves olevad vabatahtlikud: valves olevad vabatahtlikud, kes peavad teatud aja jooksul päästekomandosse jõudma, saavad raha tunni või sündmuse eest ja on kohustatud kõnedele vastama.

Eriksson ja Danielsson (2022, p. 3) on välja toonud Rootsi näitel, milline roll on vabatahtlikel kriisiolukorras, kuidas nad toimivad ressursina või ka takistusena. Tavaliselt päästeteenistused kasutavad kriisi kontrollimiseks militaarselt lähenemist, kus tehakse vahet kriisile eelneva perioodi ning kriisi enda vahel. See eristus loob selge piiri selle vahel, milline on n-ö normaalne olukord enne kriisi ning milline kriisi ajal, kui valitseb segadus. Üldiselt kirjeldatakse vabatahtlikke kui olulist ressursi: tihti aitavad vabatahtlikud selliste tegevustega, millele hädaolukorraga seotud organisatsioonid ei spetsialiseeru (nt toidu pakkumine) või organisatsioonidel puudub nii pädevus kui ka spetsiifilised oskused (nt toiduhügieen). On arutletud, et vabatahtlikud võivad riskida enda vaimse ja füüsilise tervise kahjustamisega, kui nad osalevad tegevuses ilma vajalike teadmiste ja oskusteta. Sellest tulenevalt võivad vabatahtlikud tekitada tahtmatuid probleeme ohutuse, tervise ning julgeolekuga seotud aspektidele.

Vabatahtlik päästja on isik, kes võib osaleda päästetööl koos päästeametnikuga või päästeametniku korraldusel (Päästeseadus, 2010, § 32 lg 1–2).

Eestis moodustavad päästevõrgustiku Päästeameti teenistujad, päästeala vabatahtlikud ning vabatahtlikud päästeseltsid. Päästeameti lepingupartneriteks on ka päästeseltsid, kes viivad läbi ainult ennetustegevusi ja korraldavad noorte ringi tegevusi. Vabatahtlike päästjate arv kasvab, kuid päästevõrgustiku areng pole vajadusest lähtuvalt arenenud. Päästevõrgustiku ressursse tuleb kasutada nii, et need oleksid kättesaadavad ja kasutatavad maksimaalse abi pakkumiseks. Oluline on suunata teenuste pakkumist vastavalt elanike asukohale ja ohtudele, et ennetada võimalikult palju õnnetusi ja surmasid. Selline lähenemine tagab päästeteenuste kättesaadavuse ja efektiivsuse, aidates vähendada -õnnetuste mõju ning pakkudes elanikele kiiret abi. (Päästeamet, 2022, lk 4)

Suurt potentsiaali omav tegevussuund on vabatahtlike päästjate kaasamine linnades, kus on rohkem sündmusi, riske ja elanikke, kuid seni on see välja arendamata. Märkimisväärne potentsiaal on vabatahtlike kaasamisel ennetustegevustes, kuigi kõigil lepinguga päästeseltsidel on see võimalus olemas, siis kasutavad seda kahjuks vaid vähesed. Elanikkonnakaitseasutuse rolli suurenemisega on Päästeameti ülesannete ja teenuste maht suurenenud, lisandunud on ka riigikaitse valdkonna ülesanded. Tulevikus peaks olema võimalik kaasata Päästeameti elanikkonnakaitse ülesannete täitmisel ka vabatahtlikke. (Päästeamet, 2022, lk 4)

Päästeameti sooviks on edendada vabatahtliku pääste valdkonda viisil, mis lisab ühiskonnale olulist lisandväärtust, tagades vabatahtlikele kaasaegsed ja jätkusuutlikud tingimused nende teguseks. See soodustab vabatahtlike päästjate järelkasvu ning võimaldab neil osutada turvalisust loovaid teenuseid. (Päästeamet, 2022, lk 4)

Seni pole Päästeamet teinud süsteemseid sihitatud tegevusi, et tutvustada inimestele vabatahtlikku päästetööd ja kutsuda neid sellesse panustama. Päästeseltsid teevad oma kogukonnas ise üleskutseid, et inimesed nendega liituksid. Samuti meediakajastust saanud tuntud inimeste kogemus ja tegevus vabatahtliku päästjana toimib üleskutsena. (Päästeamet, 2022, lk 6)

Vabatahtlikud päästjaid on oluline tunnustada, sest nad panustavad oma vaba aega ja tahet turvalisusesse. Nende tegevust väärtustatakse, kuid hetkel puuduvad selged juhised selle kohta, kuidas neid tunnustada ja esile tõsta. Selleks, et kõiki panustajaid märgata on vaja töötada välja vabatahtlike päästjate tunnustussüsteem. (Päästeamet, 2022, lk 28)

1.2. Vabatahtliku tegevuse jätkusuutlikkuse komponendid

1.2.1 Varustuse ja tehnika olemasolu

Vabatahtlike päästekomandode olukord on sageli keeruline, seda mõjutavad mitmed tegurid, sealhulgas piiratud ressursid ja tehnika kehv seisukord. Nagu Tammearu (2012, lk 57) on öelnud, vabatahtlike päästekomandode ressurside piiratus, sealhulgas olemasoleva päästetehnika ja varustuse kehv tehniline seisukord, muudab olukorra keeruliseks.

Ilmekas näide varustusega seotud probleemidest on ka Alam-i (2015, pp. 33-36) poolt kirjeldatu selle kohta, kuidas Bangladeshis päästevõrgustik on üles ehitatud ning kuidas see toimib. Umbes 6500 inimest töötab sealses võrgustikus ning see arv kasvab kogu aeg, kuna abi vajavaid inimesi on järjest rohkem. Bangladeshis on 259 päästekomandot kogu riigi peale. Dhaka linnas on 16 komando peale 20 päästeautot, mille seas on ka paakautod ning bussid, millega saab pumpasid vedada. Kahjuks on võrgustikul ainult kaks hüdraulilist redelautot, mis ulatuvad kuni 14 korruseni. Puudub helikopteri võimalus maastikutulekahju kustutamiseks või kõrgustest kustutamiseks. Samuti puudub selles piirkonnas ka redelauto. McLennan ja Birch (2005, p. 102) ütlevad samas vastukaaluks, et Austraalias on organiseeritud brigaadid, kus igal brigaadil on üks või kaks päästeautot. Vabatahtlikele antakse nende piirkonna poolt isiklikud kaitsevahendid.

Ühes varasemas vabatahtlike vajadusi kaardistanud uuringust tuli välja, et nii vabatahtlikel kui ka kutselistel päästjatel on probleeme isikukaitsevarustusega. Selles uuringus avastati, et 100%-le kutselistest päästjatest anti välja vale varustus ning vabatahtlike protsent jäi 89 peale. Kutselisel päästjal on ette nähtud põhiriietus ja varuriietus, kuid uuringu järgi selgus, et 17%-l kutselistel oli nendest üks või kaks paari ning keskmiselt oli riietuse arv päästja peale 1.5 ja vabatahtlikel oli ainult 1 paar riideid. Selles uuringus osalenud tuletõrjeosakonnad pakkusid täielikku rahalist toetust riietuse ostmiseks 78% kutselistele- ning 67% vabatahtlikele päästjatele. Samuti selgus, et 22% kutselisi ja 41% vabatahtlike vahetavad oma varustust iga 10 aasta tagant. Ühe komplekti maksimaalne vanus oli vastavalt 12-15 ja 20-37 aastat. Tuleb välja ka, et vabatahtlike riietused on 1.6 korda vanemad kui kutseliste omad. (Hwang, *et al.*, 2019, p. 10)

1.2.2 Inimressurss

Inimressurss on vabatahtlike organisatsioonide peamine vara. Vabatahtlike pühendumus organisatsiooni ja nende valmisolek panustada oma vaba aega ning oskusi on määrava tähtsusega (Tammearu, 2012, lk 13). McLennan ja Birch (2005, p. 102) on välja toonud, et näiteks Austraalias on välja töötatud vabatahtlike brigaadid, kuna seal on tavaliselt väga suured maastiku- ja metsatulekahjud. Igal brigaadil on oma piirkond, mida nad peavad kaitsma. Brigaadide suurus on piirkonniti 6-10 inimest ja suuremates keskustes 20-30 inimest. Kuna Austraalias on suured vahemaad ja asustus on hõredama poolne, siis peavad esmareageerijad sageli toetuma koolitatud vabatahtlikele. Austraalias toetub umbes 500 000 kutselist teenistajat 220 000 vabatahtlikule, mis on jagatud kaheksa osariigi ja kogu territooriumi peale.

Kanadas on viidud läbi poolstruktureeritud intervjuud 113 naissoost päästjaga, kes on praegused/endised vabatahtlikud, poolkutselised või täiskohaga päästjad. Enamus naised olid tööle võetud kuulutuste, erinevate ajakirjade, uudisfoorumite kaudu. Vanusevahemik oli 19-64 eluaastat ning keskmine vanus 38.5 aastat. Intervjuude läbiviimisel olid teatud ankurpunktid: erinevad sündmused, edutamised, intervjuud, tööga seotud üritused jne (Gouliquer, *et al.*, 2020, p. 54). Gouliquer (2020, p. 54) tõi välja peamised põhjused, millega naised peavad päästekomandos tööl olles toime tulema. Kõige suuremaks probleemiks on diskrimineerimine - naised võetakse kui nõrgemat sugu ning samuti pööratakse tähelepanu ka vanusele, usaldatakse inimest vähem kui ta on üle 35. Teiseks on töötingimused vaenulikud, kuna naised võidakse ahistada nii verbaalselt kui ka seksuaalselt. Naised peavad tööl olles olema pidevas hirmus ning ei tea, kuidas üldse tööd teha kui keskkond on nii vaenulik. Kolmandaks on eneses kahtlemine, enesekindluse kaotamine. See käib iga tööga kaasas, kuid intervjuueeritavad tõid välja teatud stamplused, mida kasutatakse, et panna naised halvasti tundma. Üheks lauseks on näiteks „pead suurte poistega sammu pidama“. Ja viimaseks on nõrgenenud päästjate identiteet, sest naised on majas. Mehed tahavad, et komandos oleksid ainult mehed ning nad saaksid kogu aeg omi asju teha, sest naised ei sobi meeste maailma.

Tammearu (2012, lk 34) on öeldud, et inimressursi parandamiseks peaks rohkem tegelema järelkasvuga. Päästeamet (2022, lk 7) on välja toonud tegevuse, millega moodustavad noored olulise osa päästevõrgustiku järelkasvust. Selleks on päästeala

noorsootöö arendamine, üle Eesti on ühtlustatud noorterangi tegevused ning noortele on motiveerivad võimalused välja töötatud.

1.2.3 Värbamine ja motiveerimine

Callahan (2021, p. 20) väidab, et vabatahtlike värbamine nõuab lisaks ajale ka olulist pühendumust osakonnalt. Motiveerivaks osutub juhendajate endi vabatahtlikkus. Uutele vabatahtlikele määratakse ka mentorid/juhendajad, kes on neile sellel teel abiks. Juhendajate ülesandeks on vabatahtlike arengu jälgimine ning nende motiveerimine, et nad saavutaksid oma täieliku potentsiaali. Vabatahtlikud otsustavad mõnikord treeningutest ja koolitustest loobuda, kuna ollakse hirmul oma ebapiisava ettevalmistuse tõttu. Juhendaja peab olema vabatahtliku jaoks olemas, et sellist olukorda ei tekiks. Osakond peab usaldama juhendajat, sest võib juhtuda, et juhendajast saab organisatsiooni võtmeisik, kelle poole pööratakse küsimuste või probleemide korral.

Ruddock (2005, pp. 34-35) on Austraalia näitel öelnud, et sealseid vabatahtlikud ei ole vabatahtlikud raha, isikuliku või suure tunnustuse pärast, vaid sellepärast, et nad hoolivad, nad soovivad midagi muuta ning anda oma panuse riigile. Samuti tänas ta vabatahtlikke kogu Austraalia valituse nimel, öeldes, et vabatahtlikute pingutusi, pühendumust, professionaalsust ning väga rasket tööd hinnatakse ja tunnustatakse.

Vabatahtlike motivatsiooniks on tavaliselt nii organisatoorsed tegurid kui ka isiklikud põhjused. See, mis motiveerib vabatahtlikke päästjaid seda tööd pikaajaliselt tegema on suuresti seotud ühiskondlike, individuaalsete ja organisatoorsete teguritega, samuti töösuhetega ja töö sisuga. Tegurid, mida vabatahtlikud peavad motivaatoriteks on (Elbers, 2019, p. 37):

- Grupivaim;
- Tunnustus ja tänu;
- Põnevus;
- Altruism.

Vabatahtlikuks olemisega kaasnevad probleemid, mis on seotud nii värbamise kui ka paiksena püsimisega. Tekivad arusaamatused näiteks tööandjaga, liiga kõrged nõuded (treenimine, haridus), vähe väljakutseid, vabatahtlikkus on aeganõudev. (Elbers, 2019, p. 38)

Maakogukonnad sõltuvad väga palju vabatahtlike teenustest. Pole üllatav, et vabatahtlikud, kes on aktiivsed kiirabis ning päästes, kannatavad stressi all. Kuna see on stressirohke töö, siis on ka läbipõlemine võimalik ning mõni ütleb, et isegi vältimatu. Toimub pidev värbamine ning koolituste tegemine, sest inimressursi olemasolu on esmareageerijatele oluline. Lisaks töö pingelisele iseloomule nõudsid organisatsioonid vabatahtlikelt kohustust, mis polnud läbiräägitav ehk hädaabiteenuste vabatahtlikud peavad olema valmis, et tulla kohale kohe kui neid vajatakse. Nõutav pühendumine päästevaldkonnas on märkimisväärne, kuid ka suuresti hooajaline, sest enamus sündmusi toimub suvekuudel. Paljud vabatahtlikud ei võta suvel puhkuseid välja, kuna tulekahjude toimumise tõenäosus on suurem. Austraalias on maaomanike kaasamine nii tavaline, et seda ei peeta enam vabatahtlikkuseks, vaid see on osa maal elamisest. (Holmes, *et al.*, p. 38)

Wallace (2009. pp. 6-7) on välja toonud põhjused, miks eesliinivabatahtlik lahkub organisatsioonist. Personalivoolavus on vältimatu, kuid osad uuritavad mainisid, et mitte miski ei pane neid organisatsioonist lahkuma vaatamata selle töö tõttu kogetud raskustest ning pettumustest. Kuna vabatahtlike meeskonnad on ühise eesmärgiga, siis lahkumise põhjus pole kunagi töökeskkonnas või inimestes. On öeldud, et ainukene asi, mis paneb töölt lahkuma, on surm. Saame järeldada, et kui arendada tugevat sotsiaalse identiteedi tunnet, tugevat „meie“ tunnet, siis on lihtsam inimesi värvata ning suureneb värbamise määr ja sellest tulenevalt suureneb vabatahtliku tegevuse üldine jätkusuutlikkus.

Soome näitel on vabatahtlikud osalenud kunagi noorte tuletõrje programmides, mistõttu saavutatakse värvatute arv sellega, et tulevased vabatahtlikud on teenistuses üles kasvanud, kuid samuti korraldatakse ka eraldi värbamiskampaaniaid. (Malinen & Mankkinen, 2018, p. 607)

Mayr (2017 p. 262) on oma uuringus välja toonud, et Saksamaa vabatahtlikud päästjad tunnevad motiveerituse tõusu piisava töösse kaasamise kaudu. Vabatahtlike positiivne suhtumine ning motiveeritus vähendavad ametist lahkumise protsenti ning samuti ka negatiivset vaimset seisundit (depressioon, läbipõlemine jne). Potentsiaalsed ametisse asuvad vabatahtlikud kuulevad ning näevad positiivseid vabatahtlikke ning tunnetavad, et võiksid ise ka selles ametis töötada.

1.2.4 Koostöö ja partnerlus

Eestis läbi viidud uuringute põhjal on vabatahtlike päästekomandode tähtsaimaks partneriks kohalik omavalitsus (edaspidi KOV) (Tammearu, 2012, lk 43). Tammearu läbi viidud küsitluses vastasid päästekomandode juhid, et KOV mängib olulist rolli vabatahtlike tegevuses.

Malinen ja Mankkinen (2018, pp. 617-618) soovivad, et võti vabatahtlike mõistmiseks on säilitada avatud kahepoolne suhtlus vabatahtlike ja komando vahel. Samuti soovivad nad suhtlusvõrgustikul minna kaugemale, kaasates vabatahtlike perekondi, sõpru ja isegi võimaluse korral tööandjaid, kuna nii oleks kõigil ühine arusaam vabatahtlike kohustustest. Positiivne õhkkond komandos suurendab vabatahtlike rahulolu. Kõrgemate juhtide jaoks see hea koht, kus hakata keskenduma jätkusuutlikkusele ning toetava organisatsioonikultuuri kujundamisele. Kuna mõningaid takistusi ei saa komando oma tegevustega vähendada, siis võib ühendust võtta teenistusest pausi teinud või lahkunud vabatahtlikega. Nendega ühenduse hoidmine võib suurendada nende teenistusse naasmise võimalust. Näiteks kui vabatahtlik kolib teise piirkonda, võiks uus komando temaga ühendust võtta, et piirkonda tutvustada, sellega säiliks vabatahtlike oskused laiemas perspektiivis. Selle uuringu raames tulid välja arusaamad, milliste probleemidega vabatahtlikud kokku puutuvad.

Kui väljakutsetele reageerivate vabatahtlike isiklik elu tavaliselt kannatab ja olukorda ei suudeta lahendada, siis tihti vabatahtlikud lahkuvad organisatsioonist. Pered on välja toonud, et probleemiks on eemalolek koolituste või väljakutsetele reageerimise tõttu. Reageerimine mõjutab perekonna rutiini ning stressirohke olukord võetakse n-ö koju kaasa. (Cowlshaw, *et al.*, 2010, p. 343)

Soome kutselised päästjad sõltuvad oma rahva hõreda asustuse tõttu olulisel määral samuti vabatahtlikest päästjatest. Piirkondliku päästeametiga on teenuste osutamiseks lepingu sõlminud rohkem kui 490 kohalikku valitsusvälist organisatsiooni. Kutseliste ja vabatahtlike koostöö on piirkonniti erinev, kuid kui reageeritakse samale sündmusele, siis enamjaolt koostöö sujub. (Malinen & Mankkinen, 2018, p. 607)

Ka head suhtlust on peetud oluliseks vabatahtliku pühendumuse säilitamiseks (McLennan, *et al.*, 2009, p. 45). Hädaolukorras reageerimiseks on hädavajalikud tugevad

ja ühtsed meeskonnad. Muutuvad olukorrad, piiratud teave ja ohtlikud tingimused nõuavad kindlat meeskonna dünaamikat. Oluline on, et meeskonnaliikmetel oleks omavaheline suhtlus lihtne, mugav ning usaldav. See aitab parandada omavahelist suhtlust ja suurendada usaldust kriitilistes olukordades. See kehtib eriti vabatahtlike tuletõrjeosakondade puhul, kus liikmed teevad tööd tasuta ja võtavad endale riske, muutes ühtekuuluvuse veelgi olulisemaks. Kuna liikmete väljaõppe tase, teadmised ja motivatsioon võivad olla erinevad, võib omavaheline suhtlus olla probleemiks. Oluline on pöörata erilist tähelepanu vabatahtlike tuletõrjeosakondade liikmete vahelistele heale kommunikatsioonile ja ühtekuuluvusele, et tagada nende efektiivne toimimine hädaolukordades ja tagada kõigi turvalisus ja heaolu. (Henderson & Sowa, 2022, p. 227)

1.2.5 Koolitamine ja väljaõpe

Hwang (2019, p 11) tõi välja, et kutselised Kentucky päästjad peavad vähemalt 100 tundi aastas läbima koolitustunde, samal ajal kui vabatahtlikel on see maht vaid 20 tundi. Koolitusel õpetatakse erinevaid teemasid nagu tulekäitumine, esmaabi ja suhtlemine. Kutselised päästjad treenivad regulaarselt lennundusega seotud olukordi, kus peamiseks ohuks on naftasaaste. Vabatahtlikud päästjad puutuvad naftaga kokku ainult siis, kui neile antakse erakorraline väljakutse seoses toornafta mahutite lekke või muu sarnase sündmusega.

Rufer (2015, p. 16) kirjutab, et kui koolitusmaterjali videotel on tuttavad inimesed, siis on see uute liikmete jaoks suurem motivaator. Filmimiseks ei pea olema alati kõige kallim tehnika ja varustus - tähtis on see, mida selle videoga edasi püütakse anda ehk nende videote eesmärgiks on koolitada ja õpetada vahendite kasutamist. Koolitusel on suur roll ning tänapäevases maailmas on tavaline, et materjal on videote peal.

Callahan (2021, p. 18) on oma artiklis välja toonud 3 varianti, kuidas vabatahtlikke treenida. Näitena on toodud Ameerika Ühendriikide ja Kanada päästekeskused. Esimeseks variandiks on tuletõrjuja I sertifikaat, mis on 3-st valikust kõige aeganõudvam ja põhjalikum. Selle läbinud päästja on mitmekülgne ja hästi koolitatud. Mõne osariigis võetakse vabatahtlik päästja tööle ainult sertifikaadi omamisel. Artiklis väideti, et on ebatõenäoline, et õppiv vabatahtlik töötab samal ajal ka mujal. Vabatahtlik peab osalema koolitustel õhtuti ning nädalavahetustel, kogu protsess võib kokku kesta kuni 8 kuud. Selle koolituse jooksul käsitletakse sündmuste juhtimist, ohtlike ainete käitlemist ning ka

esmaabi andmist. Võib juhtuda, et koolitusi viib läbi teine asutus, mis tähendab ka linnade/osariikide vahel liikumist. Vabatahtlikule, kes otsustab ühildada põhitöö ning vabatahtlikkuse, võib see kindlasti esitada mõningaid väljakutseid: nädalas tuleb üle 40 töötunni ja arvestama peab ka pereeluga. Paljudel juhtudel saab selle tõttu välistada potentsiaalsete vabatahtlike leidmise, kuna koolituse nõuded pole nende jaoks lihtsalt teostatavad. Kriitiline punkt koolituse jooksul on järgmine: millal antakse luba vabatahtlikul sõita päästeautoga tagapingil, osaleda väljakutsetel, tegutseda meeskonnas. Callahan ütleb, et paljudes osakondades, kellega ta on koostööd teinud, toimub see umbes kursuse lõpupoole. Arvatakse, et neil on selleks ajaks piisavalt head baasteadmised ja praktilised oskused sündmusel osalemiseks. Samas osadel juhtudel ei lubata päästjatel enne midagi teha kui koolitus on lõpuni tehtud. See lähenemisviis vähendab küll osakonna vastutust ning riskimist vabatahtliku elu ja tervisega, kuid samas see pärsib vabatahtlike teadmisi ning praktilisi oskusi kanda need üle pärismaailma. On ka osakondi, mis annavad algajale vabatahtlikule võimaluse jälgida tööd töövarjuna kohe peale kursuse algust. See nõuab selget arusaamist vabatahtlike tööülesannetest komandopealiku, meeskonnavanemate ja rühmapealiku poolt. See on algajale väga väärtuslik ning oluline teave, kui kursusel saadud info muutub reaalsuseks. Võib juhtuda ka see, et kui vabatahtlik saab oma sertifikaadi kätte, siis ei ole tal nende teadmistega oma piirkonnas midagi ette võtta.

Teiseks valikuks, mis Callahan (2021, p. 20) on oma artiklis välja toonud, on väikepääste koolid. Programmid võivad olla 20-60 tundi. 1970. aastatest korraldati kõigile uutele liikmetele 20-25 tunnine baasõppekursus. 1990. aastate keskpaigas otsustas osakond, et antud kursus pole enam piisav, kuna ehitised on muutunud suuremateks ja keerulisemateks ning nende kustutamine nõuab uusi töövõtteid. Peale seda tõdemust moodustati 65 tunnine algajate klass, kus keskenduti päästja ohutusele, uutele ehituskonstruksioonidele, tule käitumisele, isikukaitsevahenditele, redeli kasutamisele, otsingutele. Antud programm osutus väga tõhusaks ning toimib siiani regulaarselt. Algajatel, kes osalesid sellel kursusel, polnud lubatud osaleda väljakutsel enne koolituse lõppu. Küll aga mõnel juhul lubati neil peale sündmust osaleda näiteks hingamisaparaatide balloone vahetamisel, voolikute kuivama panemisel, kokku kerimisel jne. Koolitus kestab kaks kuni kolm kuud. Vabatahtlikud peavad osa võtma 80% tundidest ning edukalt tuleb sooritada kirjalikud ja praktilised testid kursuse lõpus. Kui

nad eksamil läbi kukkusid, said nad mingi aja pärast selle uuesti sooritada. Teistkordsel läbikukkumisel pakuti vabatahtlikule siseriikliku koha asemel autojuhi või muu vabatahtlikkusega seotud valdkonna kohta

Callahani (2021, p. 22) artiklis viimaseks ja kolmandaks valikuks on „*train-as-you-go*“, mille võib tõlkida kui „õpi tee peal“. See on uus viis vabatahtlike koolitamiseks ameerika vabatahtlike kombineeritud tuletõrjeüksustes. See hõlmab uute liikmete koolitamist päästjate kõrval nädalastel, kahenädalastel või kuupõhistel kavandatud treeningõhtutel. See on uustulnukate jaoks lihtsaim viis, sest sellega ei kaasne suurt pingutust ei osakonnale ega ka algajatele endile. Küll aga ei pruugi olla see mudel koolituse seisukohalt piisav. Samas seda koolitusmudelit saab muuta ning parandada, lisades juurde erinevad täiendavaid elemente.

Mõned eksperdid on jaganud informatsiooni kui palju vabatahtlikuid treenitakse, kuid paljude riikide treeningtundide statistika jääb siiski puudulikuks. Päästjate ja vabatahtlike treenimistunnid on erinevad näiteks Tšehhis, Soomes, Norras. Tšehhis peavad päästjad läbima 600 tundi treeninguid, poolkutselised 280 tundi ja vabatahtlikuid ainult 40 tundi. Tšehhi vabatahtlikele õpetatakse ka suitsusukeldumist, kuid see ei ole osa põhilisest treeningprogrammist. Riigiti on treeningtunnid väga erinevad. (Elbers, 2019,p. 25)

Elbers (2019, pp. 26-27) tõdeb, et koolitusel saadud vabatahtlike programm on täpselt selline, millega nad peavad reaalses elus/väljakutsel toime tulema. Mõned riigid, nt Taani ja Ungari, toetavad oma vabatahtlikud ja kutselisi päästjaid, olgu selleks logistika, veevarustusega abistamine suurte ja pikaajaliste intsidentide korral, nagu üleujutused jne. Samas Prantsusmaal ja Portugalis saavad ja võivad vabatahtlikud päästjad täita kõiki tulekustutustöid ning ka meditsiinilisi ülesandeid. Nendes riikides on vabatahtlikud kaasatud ligi 80% väljakutsetest kiirabi abistamisele. Teistes riikides, näiteks Soomes või Austrias, võivad vabatahtlikud patsiendile haigusloo teha, kui nad on läbinud täiendava moodulipõhise õppe. Tšehhis ei ole kõigil haigusloo tegemise valmidust. Eestis on vabatahtlikutel võimalus osaleda kustutustöödel, kuid suitsusukeldumist nad teha ei tohi. Soomes, Hollandis, Suurbritannias saavad vabatahtlikud täita aga samasid tulekustutustöid nagu kutselised päästjad.

1.2.6 Rahastus

Vabatahtlikel organisatsioonidel on vajadus rahaliste vahendite järele, et tagada nende tegevuse jätkumine ja katta sellega seotud kulud. Olenevalt vabatahtlike tegevusvaldkonnast ja organisatsiooni suuruselt võivad rahalised vajadused olla erinevad. (Tammearu, 2012, lk 16) Näiteks Austraalias olevad brigaadid peavad oma eraldatud eelarvet täiendama annetuste kogumisega (McLennan & Birch, 2005, p. 102). Tihti organisatsioonid alarahastavad vabatahtlikuid programme ja vabatahtlike eestvedajad nimetavad suurimaks väljakutseks just seda, et programmil oleks piisav rahastus tagatud (Nesbit, *et al.*, 2018, p. 506).

Päästeamet on välja arvutanud, et umbes 82% jooksvatest kuludest läheb palkadeks ning normaalsuuruses kutselise komando pidamine maksab aastas 15 korda rohkem vabatahtliku komando ülal pidamisest (Puolokainen, *et al.*, 2018, pp. 9-10, ref Tammearu, 2012). See muudab ühe väljakutse kulu väheasustatud aladel väga kõrgeks, kuna väljakutseid on vähem kui tihedalt asustatud piirkondades. Kutselised ja vabatahtlikud ei ole pakutavate teenuste poolt võrdsed, mistõttu pole saavutatud kuluefektiivsus lineaarne. Kuid on ka leitud, et vabatahtlike rahastamise võimalusi pole kasutatud: nad võiksid välja töötada omafinantseerimise süsteemi, mis tähendab, et nad koguksid oma tulusid lisateenustest ja Euroopa Liidu vahenditest, et leida täiendav toetus.

Päästeseltside jätkusuutlikkuse tagamiseks, peaks vabatahtliku pääste valdkonna rahastus olema piisav. Rahastusmudel peaks olema paindlik ja toetama päästeseltside iseseisvust, võimaldades neil ise otsustada, kuidas kasutada olemasolevaid ressursse. Samal ajal peaks mudel arvestama teenuse vajadust piirkonnas, tuginedes teenusvõrgustikule. Vabatahtliku pääste eelarvet tuleks hallata viisil, mis tagaks maksimaalse turvalisuse taseme, võttes arvesse olemasolevaid võimalusi ja vajadusi. VPK-de päästetöö valdkonna eelarve Eestis 2022. aastal oli 1,5 miljonit eurot, mis jaguneb kaheks – püsitasude hüvitised ja tegevuspõhised hüvitised (päästesündmusel või õppusel osalemise eest). Püsitasud jagunevad omakorda neljaks: reageerimise aeg ja kaugus riiklikust komandost, tehnika hüvitis, II astme pädevusega vabatahtliku päästja hüvitis ning valmisoleku tasu. (Päästeamet, 2022, lk 21)

1.2.7 Juhtimine ja struktuur

Üks on kindel, vabatahtliku tegevuse tulevikumaastik saab olema veel laiema ning mitmekesisema kogukonnaga kui varem. Potentsiaali ärakasutamiseks peavad organisatsioonid arendama mitmekesisemaks ja paindlikumaks neid lähenemisviise, kus tuleb suhelda laiema ringi vabatahtlikega, et leida uusi partnerlus- ja koostöövorme, samuti ka erasektoriga. (McLennan, *et al.*, 2015, pp. 32-33)

Vabatahtliku pääste jätkusuutlikkuse peamised nõrkused tulenevad suuresti ressursside sõltuvusest: inimesed ja nende vaba aeg; rahastus; infrastruktuur, tehnika. Samuti ka erinevatest osapooltest (PäA, KOV, kohalikud ettevõtted), kelle tuge vajatakse (Puolokainen, *et al.*, 2018, p. 10, ref Tammearu, 2012).

Vabatahtlikud tuletõrjeosakonnad peaksid suurendama juhtide koolitamise ja väljaõppe tähtsust. Uuringus olnud pealikud peaksid selgelt väljendama oma seisukohti, jagades oma väärtusi ja veendumusi ning pakkudes meeskonnale suunda ja visiooni selle kohta, milline võiks nende komando tulevik välja näha. Juhtidel peaks olema tihedam kontakt meeskonnaga ning regulaarsed vestlused vabatahtlikega, et väljendada tunnustust, jagada rõõme ja arutada muresid. Samuti peaksid juhid pöörama tähelepanu meeskonna vajadustele ja ootustele ning tagama, et kõik liikmed tunneksid end kaasatuna ja toetatuna. Selline käitumine on vabatahtlike organisatsioonide jaoks hädavajalik. Juhtidele, kes soovivad oma järgijaid inspireerida, tuleks tagada, et nende teod järgiksid nende sõnu. Samuti on oluline mõelda juhtide tagasisidestamisele, kuna tagasiside annab päästjatele tunnetuse, et nende panus on oluline ja nende arvamust hinnatakse. See omakorda suurendab nende motivatsiooni ja lojaalsust organisatsioonile. (Mayr, 2017, p. 267)

Henderson ja Sowa (20, p. 225) on oma artiklis arutlenud, et vabatahtliku töö tõhusaks toimimiseks on oluline selle planeerimine, koordineerimine ja hindamine, et tagada selle suunatus organisatsiooni eesmärkide saavutamisele. See nõuab pidevat koostööd kogu meeskonna vahel, sealhulgas nii vabatahtlike kui ka professionaalsete töötajate ja juhtide vahel. Kuigi vabatahtlike juhtimise teadmiste baas on sageli tugev, pööratakse vähem tähelepanu sellele, kuidas vabatahtlikud rühmades tegelikult töötavad ja kuidas neid tõhusalt juhtida. Vabatahtlike juhtimine on seega keeruline ja mitmekihiline protsess, mis

nõuab pidevat tähelepanu ja pühendumist, kuid kui seda tehakse õigesti, võib see viia tõhusama ja tervema organisatsiooni ning paremate tulemusteni üldiselt

2. EMPIIRILINE UURING

Teine peatükk annab ülevaate empiirilise uuringust. Alapeatükkides kirjeldan uuringu eesmärgi, protsessi, valimit, tulemusi ja ettepanekuid ning järeldusi. Intervjuu koostamisel lähtusin lõputöö eesmärgist ning sellele püstitatud uurimisküsimustest. Poolstruktureeritud intervjuude läbiviimise eesmärk oli leida vastused neljale küsimusele: Kuidas on vabatahtlike päästekomandode ressursivajadus ja muud jätkusuutlikkust tagavad tegurid viimaste aastate jooksul muutunud; Milline on hetkeseis ja peamised vajadused Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode tehnika, personali ning toetuse osas; Milliseid meetmeid on vaja rakendada päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks Lõuna-Eestis?

2.1 Uurimismetoodika

Eesmärgi täitmiseks viisin läbi kvalitatiivse empiirilise uuringu. Kvalitatiivse uuringu aluseks on reaalse elu kirjeldamine (Hirsjärvi, *et al.*, 2010, lk 152). Andmekogumismeetodina kasutasin poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuu on hea uurimismeetod, et saada võimalikult palju infot intervjuueeritavalt, tema vastuseid täpsustada, küsida suunavaid küsimusi ning teha seda vabas ja usalduslikus õhkkonnas (Hirsjärvi, *et al.*, 2005, lk 192). Intervjuud viisin läbi vabatahtlike päästekomandode juhtidega eesmärgistatud valimit kasutades (Teddlie & Yu, 2007 p. 80), mis tähendab, et valimisse valitakse uuritavad mingi kriteeriumi alusel. Valimisel lähtusin komando aktiivsusest, väljasõitude arvust, meeskonna suurusest. Lõuna-Eestis on 30 vabatahtlikku komandot (Päästeamet, 2023), millest valisin välja 9. Samuti võtsin arvesse paiknevust, et iga maakond oleks esindatud. Intervjuu küsimuste moodustamisel koostas kava (vt lisa 1), mis lähtub lõputöö uurimisküsimustest. Intervjuud viisin läbi ajavahemikus 25.03.2024 – 06.04.2024.

Andmeanalüüsimeetodiks on kvalitatiivne sisuanalüüs, mis võimaldab süveneda uuritavasse teksti, pannes tähele selle peamisi tähendusi ja teemat ning analüüsimisel püütakse mõista inimeste kogemuste tervikpilti (Kalmus, *et al.*, 2015). Transkribeerimise käigus otsisin intervjuudest sarnaseid mustreid ning seejärel moodustasin nendest koodid ning hiljem kategooriad.

2.2 Intervjuude läbiviimine ja valimi kirjeldus

Intervjueeritavatega kohtusin ajavahemikus 26.03.2024-07.04.2024. 8 intervjuud toimus füüsiliselt kohapeal kokku saades ning 1 Microsoft Teamsi vahendusel. (vt tabel 1).

Tabel 1. Intervjuu info (autori koostatud)

Intervjuu number	Intervjueeritav	Läbiviimise kuupäev	Intervjuu kestvus	Asukoht
Intervjuu 1 (Int 1)	Villu Sinimets	26.03	01:07:35	Puurmani
Intervjuu 2 (Int 2)	Heikki Kadaja	27.03	00:27:41	Puka
Intervjuu 3 (Int 3)	Veiko Pormeister	27.03	01:23:29	Karula
Intervjuu 4 (Int 4)	Toomas Arumägi	01.04	00:37:55	Tõrvandi
Intervjuu 5 (Int 5)	Kristjan Meister	01.04	00:31:01	Rõngu
Intervjuu 6 (Int 6)	Esper Ilm	02.04	00:50:32	Orava
Intervjuu 7 (Int 7)	Mati Koch	02.04	00:28:13	Tsooru
Intervjuu 8 (Int 8)	Marko Ani	05.04	00:28:05	Microsoft Teams
Intervjuu 9 (Int 9)	Tõnu Vreimann	06.04	00:48:14	Kõpu

Intervjuu algas sissejuhatus ja enesetutvustusega, tutvustasin ka lõputöö eesmärgi. Küsimuste koostamisel võtsin arvesse lõputöö uurimisküsimusi ning eesmärgi (vt tabel 2). Mobiiltelefoni helisalvestiga salvestasin intervjuud, mille järel transkribeerisin helifailid. Transkribeeritud failid analüüsisin, moodustades nendest kategooriad ja koodid. Transkribeerimisel kasutasin veebipõhist kõnetuvastust "Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service" (Alumäe & Olev, 2022). Intervjuu sissejuhatus ning kõik küsimused on leitavad lisades (vt lisa 1).

Tabel 2. Seos uurimisküsimuste ja intervjuu küsimuste vahel (autori koostatud)

Uurimisküsimus	Intervjuu küsimused
Kuidas on vabatahtlike päästekomandode ressursivajadus ja muud jätkusuutlikkust tagavad tegurid viimaste aastate jooksul muutunud?	<ol style="list-style-type: none">1. Millised tegurid/komponendid on vabatahtliku päästekomando jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud?2. Kuidas on vabatahtlike päästekomandode vajadused muutunud võrreldes eelnevate aastatega?3. Milliste komponentide näol on teil toimunud muutused või arengud viimaste aastate jooksul?

<p>Milline on hetkeseis ja peamised vajadused Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode tehnika, personali ning toetuse osas?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Kirjeldage, mis on teie komandol hetkel olemas nii ressursside kui muude tegurite näol, et vabatahtlikuna tegutseda? Mida olete pidanud selleks tegema (või kuidas olete sellise olukorra saavutanud)? 2. Milline on kohaliku omavalitsuse toetus Teie vabatahtlikule päästekomandole? 3. Millised on Teie vabatahtliku päästekomando väljakutsed uute liikmete leidmisel, kui on takistusi siis millised need on? 4. Millised on peamised takistused, mis võivad mõjutada Teie vabatahtlike päästekomando valmisolekut päästetöödeks? 5. Milline on kohaliku omavalitsuse toetus Teie vabatahtlikule päästekomandole? 6. Milline on koostöö lähima kutselise päästekomandoga? 7. Kuidas ja kas tulevad vabatahtlikud komando tegevustega kaasa?
<p>Milliseid meetmeid on vaja rakendada päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks Lõuna-Eestis?</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Mida Teie komando hetkel kõige enam vajab, et edukalt toimida? 2. Iseloomustage oma vabatahtliku komando sisekliimat ja inimeste vahelist läbisaamist 3. Kas ja kui oluline on Teie arvates vabatahtlike päästjate kuvand? Milline on kuvand Teie piirkonnas? 4. Mida oleks Teie arvates vaja teha, et tagada vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus Lõuna-Eestis?

2.3 Intervjuu tulemuste analüüs

Selles alapeatükis on välja toodud intervjuudes saadud tulemused. Tulemuste analüüsimisel kujunesid välja kategooriad ning koodid.

2.3.1 Jätkusuutlikkuse tagamiseks vajalikud ressursid

Esimene kategooria annab vastuse uurimisküsimusele: Kuidas on vabatahtlike päästekomandode ressursivajadus ja muud jätkusuutlikkust tagavad tegurid viimaste aastate jooksul muutunud? Kategooriates on kirjeldatud vabatahtliku päästekomando jätkusuutlikkuseks vajalikud ressursid ning muutused ja arengud vabatahtlike päästekomandode vajadustes.

Kategoorias „**Jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud tegurid**“ kujunesid välja intervjuueeritavatel ühtsed vastused. Analüüsidest selgus, et komponendid, mis on välja toodud teooria osas kattuvad peaaegu täielikult intervjuueeritavate vastustega.

Tabel 3. Jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud tegurid (autori koostatud)

1. Kategooria „Jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud tegurid“
Kood 1 Inimressurss
Kood 2 Rahastamine
Kood 3 Tehnika ressursid
Kood 4 Kogukonna aktiivsus
Kood 5 Hoone

Kõige sagedamini esinevad asjaolud olid: inimressurss (kood 1), rahastamine (kood 2) ning tehnika ressursid (kood 3). Jätkusuutlikkust tagavaid tegureid/komponente on palju, kuid läbivalt oli 3 probleemset kohta, mis toodi välja. Intervjuude läbiviimisel tuli välja, et vabatahtlikud pole antud olukorras üksinda, vaid ka teistel ühingutel/seltsidel on samasugused murekohad.

Esimene suurim tegur oli inimressurss (kood 1), mis esines üheksast intervjuust kaheksas. Inimressurss on kõige väärtuslikum. Kuna intervjuud viidi läbi kohtades, kus riiklik komando on minimaalselt 15 minuti kaugusel, siis peab maakohtades olema võimalikult palju inimesi kaasatud vabatahtlikuks, kes oleksid valmis panustama oma kogukonda. „*Kõige tähtsamad on inimesed, kes seda teha tahavad, siis tekib ka*

materiaalne pool juurde, aga kui inimesi pole, siis pole kõigel muul mõtet“ (Int 2, 2024). Ühingu/seltsis võib olla palju inimesi, kuid kahjuks pole kõik valmis reageerima. Maakohtade suurimaks mureks on ka see, et pole järelkasvu ning kui on, siis noored lähevad linna elama. Inimressursiga käib kaasas ka tahe, kus inimesed tahavad kogukonda panustada. Ühes intervjuus toodi välja, et: „kui on olemas tahe ja inimesed, siis kõik muud asjad tulevad omal ajal ning majanduslikud asjad ei ole alati kõige tähtsamad, samuti võib palju olla ka kinni eestvedajas“ (Int 8, 2024). „Inimressursi puudus reageerimisel on takistuseks, eriti tööajal, kui pole vabatahtlike võtta“ (Int 5, 2024).

Teine oluline tegur on rahastamine (kood 2), mis hõlmab nii Päästeameti, kohalike omavalitsuste kui ka ettevõtjate poolt pakutavat tuge. Kõik intervjuudes osalejad väljendasid soovi suurema rahalise ressursi järele, kuid samas olid nad rahul olemasolevate toetustega. „Viimaste aastatega on asi järjest paremaks läinud, oleme saanud varustust, kui oleme seda küsinud. Probleem on see, et pole saada suuri asju, nt paakauto, sest see oleks väga teretulnud“ (Int 2, 2024). Kohalikud seltsid ja ühingud teevad kõik endast oleneva, et koguda lisavahendeid ning kirjutavad projektitaotlusi rahalise abi saamiseks. Kuigi pikaajalises perspektiivis võib olla vajadus täiendava rahastamise järele, ei takista see vabatahtlike tegevust ega reageerimisvõimet. Oluline on märkida, et valitud intervjuudes ei tee ükski vabatahtlik oma tööd raha pärast ega küsi selle eest tasu. „Mina ei tee seda raha pärast ning samuti mehed ei taha palka. Kogu saadud rahastus läheb ja on siiaaani investeeritud hoonesse“ (Int 6, 2024). Rõngus valmib uus komando hoone ning toodi välja, kes seda toetab: „Siseministrilt saadud rahast üksi ei piisa, kuid ehitus juba käib, on olemas ka KOV-i tugi ning seltsil endal on ka raha. Eesmärgiks on jõuda nii kaugemale, et autod saaksid uuest majast välja sõita“ (Int 5, 2024).

Vabatahtlike reageerimisvõimekus sõltub suuresti kasutatavast tehnikast, mistõttu oli tehniline ressurss (kood 3) kolmas oluline tegur. Kõigis intervjuudes käsitleti seda teemat erinevatest vaatenurkadest, kuid üldine mure tehnika seisukorra ja kättesaadavuse pärast oli kõigil osapooltel. Kuigi vabatahtlikel on olemas vajalik tehnika, on see sageli juba oma elutsükli lõpus, mis tähendab, et vabatahtlikud peavad ise oma vahenditega remondi ja hoolduse eest hoolt kandma. Puka suurimaks probleemiks on paakauto: „...pole ka nii palju väljakutseid, kuhu reageerida ning seismine kulutab ka autot, varuosade leidmine

muutub üsna jaburaks, käib leiutamine ning tutvuste kaudu otsimine, kust saaks vajaliku varuosa, lõpuks ostsime ise ühe vana auto, kust võtsime jupi, mida vaja oli“ (Int 2, 2024). Tõrvandis toodi välja seoses võõrandamisega, et: „...pigem tellitakse uusi põhiautosid ning paakautod jäävad samadeks, mistõttu vabatahtlikele ei jää isegi lootust, et paakauto neile võõrandatakse“ (Int 4, 2024). Tekib kaks varianti, kas vabatahtlikud ootavad, et PÄA võõrandatakse paakauto või tuleb otsida ise. Vabatahtlikud on harjunud sellega, et ise tuleb aktiivne olla asjade otsimisel. Pukas toodi välja ka: „...me isegi ostaksime selle paakauto, vaatame ringi, kuid turul selliseid paakautosid pakutakse vähe, mida vaja oleks“ (Int 2, 2024).

Neljandaks teguriks on kogukonna aktiivsus (kood 4), mida sageli mõjutab ka poliitiline tahe. Tõrvandis arutleti: „...kogukond hakkab tavaliselt tõsisemalt päästetöödele tähelepanu pöörama siis, kui õnnetus on toimunud ning kogukonnal on valus“ (Int 4, 2024). Näiteks, kui kaotatakse kutseline päästekomando, võib see käivitada kogukonnas reaktsiooni, eriti juhul, kui tekib tõsine õnnetus. Pukas tuli välja, et: „...kutselise päästekomando sulgemisega, ei soovitud alguses võtta vastu vabatahtliku päästekomando loomise ideed. Kuid hiljem, kui kogukonnas hakkasid sagenema tulekahjud, tekkis mõistmine, et kui me iseennast ei suuda aidata, siis ei aita meid mitte keegi“ (Int 2, 2024). Seega võib öelda, et kogukonna aktiivsus on oluline tegur päästetööde efektiivsuse ja turvalisuse tagamisel. Selline sündmus võib panna kogukonna liikmed mõtlema, kuidas tagada nende enda turvalisus. Eelnevad kogemused näitavad, et kui kutseline päästekomando suletakse, võib see kaasa tuua suurema riski õnnetusteks.. Tõrvandis tulid komponentidena välja, et: „...vaja on poliitilist tahet, kogukonna aktiivsust ning kogukonna tahet. Kui ühte või teist ei ole, siis ei liigu miskit kuskile, kui baas on olemas, siis kõik muu on lahendatav“ (Int 4, 2024).

Viiendaks toodi välja hoone (kood 5). Hoone on samuti tähtis, et komando oleks jätkusuutlik ning oleksid olemas tingimused, mis motiveeriks olema valmis ning uus hoone motiveeriks ka nooremaid inimesi liituma. Eespool mainituna, Rõngus valmiv komando hoone esindab olulist sammu jätkusuutlikkuse suunas. Intervjuus toodi välja, mis muutub kui uus komando hoone valmis saab: „Hoone on vajalik selleks, et olla jätkusuutlik. Hades tingimustes toimetamine motiveerib tegutsema ning tekitab põnevust noorte seas“ (Int 5, 2024). Tänapäevased komandohooned pakuvad paremat töökeskkonda, mis omakorda toetab meeskonna motivatsiooni ja valmisolekut. „Me

vajame praegu ruumide uuendamist, järgemööda tegeleme sellega, planeerime natukene ise remonti teha, garaažile oleks vaja uued ukсед panna ning samuti ka katus tahab remontimist.“ (Int 2, 2024) Puka näitel näeme, et vabatahtlikud teevad ise algatust, et endale soodsad töötingimused tekitada. See peegeldab kogukonna pühendumust ja aktiivset kaasalöömist.

Teise kategooria loomisel võtsin arvesse muutusi ja arenguid, mis on komandodes toimunud ning mida on selle olukorra saavutamiseks tehtud.

Tabel 4. Muutused ja arengud vabatahtlike päästekomandode vajadustes (autori koostatud)

2. Kategooria „Muutused ja arengud vabatahtlike päästekomandode vajadustes“
Kood 1 Tehnika
Kood 2 Hoone
Kood 3 Rahastus

Tehnika (kood 1) areneb ning see on üks esimesi probleeme, kui asi puudutab valmisolekut. „Muretsesime ise endale põhiauto, ostsime Rootsist ning hiljem tuli ka riigilt paakauto. Vähehaaval oleme ka varustust saanud, millega saame igapäevaselt hakkama. Murekohaks on vana paakauto kui ka hoone (kood 2)“ (Int 2, 2024). Paljud intervjuueeritavad taandasid ennast tehnika ning inimressursi peale. „Oleme ostnud ja ehitanud enamusi tehnika ise, aga ka PÄA-lt oleme toetuse korras saanud masina, mida me jälle ehitame“ (Int 4, 2024). Vabatahtlikel tehnikat jagub, kuid selle tehnika vanus on murekohaks, samuti nende hooldamine ja remontimine. „Oleme ise soetanud endale aastate jooksul paakauto, unimog ning kaks paati“ (Int 5, 2024). Maastikusuutliku Mercedes-Benz Unimog-i vajadus Lõuna-Eesti piirkonnas oleks vajalik, kuna vabatahtlikel ning ka kutselistel puuduvad maastikuvõimekusega autod. Orava vabatahtlikel on vintsimismasin, millega on nii mõnigi kutseline auto, kas väljakutsele sõites või olles, ära päästetud. Tehnikapark kokku Lõuna-Eesti peale on küll rikas, kuid tuleks vaadata, millises piirkonnas vabatahtlikud tegutsevad ning mis tehnikat neil vaja on. „Meil pole absoluutselt maastikuvõimekusega masinat praegu Kagu-Eestis“ (Int 6, 2024). „Tehnika on olemas ja töökorras, mida vähem inimesi, seda vähem ohtu, ei pea nii palju reageerima“ (Int 7, 2024).

Uhiuue hoone (kood 2) saavad endale Rõngu vabatahtlikud. Nagu ka eelpool mainitud sai, siis Rõngu oli üks neist, kes sai Siseministeeriumilt rahastuse uue hoone tegemiseks. Puka vabatahtlikud tegutsevad aga ise: „*Ostsite endale maja ning seda maja me praegu ehitame. Praegusel hetkel on seis selline, et me oleme ühe boksi n-ö valmis teinud, kuhu saab kaks autot sisse panna. Olmeruumid tuleks ka teha, aga see on tulevikuplaan. Samuti peame mõtlema sellele, et hoonest tekiks ka hädaolukorras näiteks laadimispunkt, kui on elektrikatkestus pikemat aega*“ (Int 2, 2024). Kõpu vabatahtlikud unistavad ka uuest hoonest: „*Edukaks toimimiseks oleks varem või hiljem hoone vajalik. Säilitusremont on tehtud, olukord hetkel hullemaks ei lähe*“ (Int 9, 2024). Puurmanis on uuema poolne komandohoone, selleks otsiti ka rahastust (kood 3). „*Tegime osade kaupa hoonet korda, üks asi saab tehtud, siis järgmine, pidevalt toimub mingi täiendamine*“ (Int 1, 2024).

Rahastusega (kood 3) ollakse rahul, kuid vabatahtlikud peavad ise palju tegema. „*Olemas on vallapoolne tugi kui ka PÄA poolne tugi, meie oleme sellega rahul*“ (Int 5, 2024). Intervjuust käis läbi: „*Vabatahtlikul komandol pole võimalik endale liisida vähekasutatud uut tehnikat, mis oleks tegelikult hea lahendus. Samas PÄA püsitoetuse näol, saaks näidata, et oleme jätkusuutlikud, KOVi toetus sõltub jälle poliitilisest tahtest. Pankade mõistes on see väga keeruline, mis tähendab, et ainukene variant on teenida, kokku hoida millegi arvelt ja siis osta midagi, mida keegi ei taha ning seda uuesti remontida.*“ (Int 4, 2024). „*Võiks olla meeskonnas keegi, kes kirjutab projekte, et saada rahastust ning tegeleb selle poolega, kes päriselt oskab seda, see aitaks palju*“ (Int 3, 2024).

2.3.2 Vabatahtlike päästekomandode väljakutsed ja valmisolek Lõuna-Eestis

Teisest uurimisküsimusest tegin kategooria, mis vastas uurimisküsimusele: Millised on Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode peamised vajadused tehnika, inimeste ning toetuse osas? Kategooria kujunes järgmiselt: „**Vabatahtlike päästekomandode väljakutsed ja valmisolek Lõuna-Eestis**“.

Tabel 5. Vabatahtlike päästekomandode väljakutsed ja valmisolek Lõuna-Eestis (autori koostatud)

3. Kategooria „Vabatahtlike päästekomandode väljakutsed ja valmisolek Lõuna-Eestis“
--

Kood 1 Demograafilised tegurid
Kood 2 Majanduslikud olud
Kood 3 Sotsiaalsed takistused

Demograafilised tegurid (kood 1) olid valdavalt igas intervjuus esindatud. Kuna elanikkond vananeb väiksemates piirkondades ning noori peale ei tule, siis on üpris keeruline leida aktiivset vabatahtliku komandosse. „*Keskmine vanus läheb väga kõrgeks ära, noored, kes seltsis on, neil pole aega, nädalavahetusel on hõivatud ning tööpäevadel rapsivad ei tea kus, sest ega siin Puurmanis töökohti väga pakkuda ei ole. Kõik on eemal*“ (Int 1, 2024). Muidugi on ka vanemaid inimesi, kes teevad asjad ära, kuid neid on pigem vähe. Väike elanikkonnaga piirkonnas on piiratud uute liikmete hulk, kes tuleks komandosse. Võrdluseks toon Tõrvandi, mis on Tartu külje all. Nemad paistavad silma oma tegevusega ja peavad seal uutele inimestele ära ütleva, kuna meeskond on juba suur. „*Maapiirkondades on tegevusi alati, linnas tihtipeale on inimestel õhtu vaba aeg ning otsustatakse komandosse minna, maal sellist vaba aega ei ole*“ (Int 2, 2024). Piiratud inimressursiga on keeruline tagada pidevat ja kiiret reageerimist, eriti kui liikmete arv on väike.

Maapiirkondade töökohtade puuduse taustal võib täheldada, et inimeste huvi pühenduda vabatahtlikule tööle on vähenenud, kuna majanduslikud olud (kood 2) on siiski esmatähtsad. „*Kõigil on oma elu ning vabatahtlikkusega leiba lauale ei too, kohustused on perekonna ees ning samuti ka ajaressurss, et kuidas ennast jagada*“ (Int 1, 2024). Tekkinud on olukord, kus vabatahtlike arv ja aktiivsus on piiratud, mis omakorda mõjutab vabatahtlike päästekomandode valmisolekut ja reageerimisvõimet. Kaugemal tööl käimine vähendab kohalike vabatahtlike arvu, kes oleksid, oleneb piirkonnast, 5-15 minutiga valmis reageerima. „*Nimekirjas on üks arv inimesi ning suuremat raskust kannab sellest väiksem. Paljud on Tartus tööl, kella 8-17 valmisoleku tagamine on kõige keerulisem. Uusi liikmeid vastu võttes pöörame tähelepanu, kust ollakse valmis reageerima, sest meil on 5-minutiline väljasõidu valmidus, soovime et inimesed oleksid võimalikult lähedal. See on keeruline, kuid oleme hakkama saanud*“ (Int 5, 2024). Seega on majanduslikud tingimused ja töökohtade puudus tegurid, mis mõjutavad vabatahtlike päästekomandode valmidust ja efektiivsust maapiirkondades. Piiratud eelarve tekitab raskusi VPK-dele soetada vajalikku varustust ning tehnikat. Kuid tuleb tõdeda, et nendes

intervjuudes osalenud inimesed on siiamaani rahadega hakkama saanud ning on saanud rahatoetusega rahul.

Sotsiaalsete takistuste (kood 3) all toodi välja ajapuudus. „*Inimesed, kes on aktiivsed vabatahtlikud, on ka tavaelus aktiivsed. Inimeste töö- ja pereelu kohustused võivad takistada nende osalemist päästekomando tegevustes*“ (Int 2, 2024). Kardetakse võtta kohustust, et teha midagi enda kogukonna heaks. Kommunikatsiooniprobleeme oli nii inimeste vahel kui ka tehnikaga seoses. Näiteks Karula tõi välja: „*On olnud selline moment, kui sõidame väljakutsele, anname Häirekeskusele teada, et me võtame teiega uuesti ühendust siis, kui oleme tagasi leivialas*“ (Int 3, 2024). Sellistes olukordades on sidepidamine olulise tähtsusega. Siiamaani on hakkama saanud, aga tuleks leida mingisugune lahendus, näiteks satelliittelefon. Samuti esinevad kommunikatsiooniprobleemid koostööpartnerite vahel. Tõrvandis toodi välja: „*Tuleb auto komandosse ja öeldakse, et Pää on teile võõrandanud sellise masina, jah ma võtan selle vastu, kuid nüüd pean hakkama sellele mingisugust rakendust leidma, et oleks kõige efektiivsemalt kasutatud. Ehk vabatahtliketega võiks parem kommunikatsioon olla*“ (Int 4, 2024). Kommunikatsioon aitab tagada, et kõik osapooled oleksid teadlikud vabatahtlike vajadustest, probleemidest ja väljakutsetest ning saaksid omavahel koostööd teha nende lahendamiseks.

2.3.3 Koostöö

Kolmandaks kategooriaks tuli: „**Koostöö**“.

Tabel 6. Koostöö (autori koostatud)

Kategooria 4 „Koostöö“
Kood 1 Kohaliku omavalitsuse toetus
Kood 2 Päästeameti roll ja panus
Kood 3 Koostöö kutseliste komandodega

Valdavalt on rahulolu kohaliku omavalitsusega (kood 1) kõrge ning koostöö sujub hästi. Kohalikul omavalitsusel on oluline roll vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamisel ning abi vajaduse korral pöörduakse nende poole, saades vajalikku tuge. „*Siiamaani oli toetus null, aga sellel aastal olukord muutus, muidu toetust ei olnud, kuid sellel aastal esimest korda saime mingisuguse summa. Mingi toetus on olemas, kuid seal*

me ise väga pressima midagi ei hakka, vaid proovime oma jõududega hakkama saada“ (Int 2, 2024). Mõnedes piirkondades võib tekkida probleeme seoses vallavalitsuse vahetumisega ning sellega seotud muudatustega, kuid üldpildis on olukord siiski hea. Tõrvandi VPK-le on omavalitsuse toetus suur: „Selts sai loodud, ka selleks, et oma piirkond oleks turvatud, see tekitab ka surve püsida kogu aeg tasemel. KOV eraldab teatud summa ning kui alevikus midagi juhtub ja meid pole silmapiiril, siis tekib küsimus, et mille jaoks me teid toetame“ (Int 4, 2024). Üksikute komandode näitel võib öelda, et mõned neist ei kasuta aktiivselt kohaliku omavalitsuse toetust, suutes siiski iseseisvalt hakkama saada. „Isiklikult ei ole tahtnud kaasata kohalikku omavalitsust, mina ei taha, et keegi kolmas osapool ütleb, mida tuleb teha, kuidas jne. Alguses mingi sümboolne toetus oli ning tean, kui me abi vajame, siis toetatakse, kuid hetkel pole otseselt vajadust olnud“ (Int 8, 2024). Maapiirkondade kontekstis on oluliseks toetajaks ka kohalikud ettevõtjad, kes sageli osutavad väärtuslikku abi ja toetust. „Depoos kukkus lagi alla, siis leiti valla reservfondist raha, samuti PääA-st tuli natukene, nii et kui midagi juhtub, siis ollakse olemas“ (Int 3, 2024). „Ajaks on toetus muutunud, vanasti oli Kõpu vald, siis oli iga aasta mingi summa, eraldi eelarve rida kohe, sellega aidati tehnikat soetada. Aga hetkel uuest vallast küsinud ei ole ja pakutud ka pole“ (Int 9, 2024).

Päästeameti panust (kood 2) vabatahtlike päästekomandode tegevuses hinnatakse kõrgelt ning üldiselt ollakse hetkeseisuga rahul. „Hindan PääA panust kõrgelt, ei jäeta kunagi hätta ning suhtutakse suhteliselt hästi meisse“ (Int 8, 2024). Päästeameti abi ja tuge on võimalik saada suure tõenäosusega, kui seda vajatakse. Päästeamet toetab vabatahtlike komandode tegevust mitmeti, pakkudes koolitusi, varustust, suuniseid ja operatiivset tuge erinevates hädaolukordades. Nende panus on oluline vabatahtlike päästekomandode toimimise ja arengu seisukohast ning see on märgatud ning tunnustatud kogukonnas. Päästeameti poolt osutatav abi ja koostöö on suureks toeks vabatahtlikele komandodele nende turvalisuse tagamisel kogukonnas. „Koostööle etteheiteid ei ole, ma arvan et PääA oma ressurside piires teeb head tööd, sest ega seda ressursi liiga palju pole, mistõttu peabki valikuid tegema, kuhu kellele mida läheb. Ma usun, et selle suhtes on nad õigeid valikuid teinud“ (Int 5, 2024). „Kui me räägime PääA poole pealt koolitustest, üritustest, emakomandodest ning kõrval olevatest komandodest, siis suhe on kogu aeg olnud hea, ei ole millegi üle nuriseda“ (Int 3, 2024). Puurmanil toodi välja ka: „PääA poolne rahastus on täiesti piisav ning teine asi, mis on tähtis on, kas emakomando viitsib sinuga tegeleda“

(Int 1, 2024). Sellest tulenevalt saame teha kvaliteetset tööd, kui koostöö emakomandoga on olemas.

Koostööd kutseliste komandodega (kood 3) hinnatakse samuti kõrgelt ning suhtumine kutselistesse päästekomandodesse on positiivne, kuna seni pole tekkinud probleeme. „Meie emakomando on Põltsamaa ning oleme sellega väga rahul, üks meeskonnavanem teeb vabatahtlikega suurepärase koostööd ning vabatahtlikud käivad ka ühisvalvevahetustes. Sündmusel olles on hea, kui saadakse asjadest ühtemoodi aru ning meeskonna dünaamika ja koostöö on paigas“ (Int 1, 2024). On esinenud juhtumeid, kus meeskonnavanemad suhtuvad vabatahtlikesse negatiivselt ning ei suuna neid piisavalt, mis võib mõjutada meeskonna ühtsust ja efektiivsust sündmusel. Meeskonnavanemate roll on selles oluline, kuna nende suhtumine ja juhendamine mõjutavad otseselt vabatahtlike enesekindlust. Positiivne tagasiside emakomandode kohta rõhutab nende olulisust jätkusuutlikkuse seisukohalt ning see motiveerib ka vabatahtlikke osalema ühisvalvevahetustes. „Väga palju on ikkagi komandode motiveeritusest ning komando suhtumisest see koostöö“ (Int 4, 2024). Igas piirkonnas kaasavad kutselised vabatahtlikuid ühisõppustele ning pikaks perspektiivis on see vajalik, kuna vabatahtlikel pole palju väljakutseid ning tegevused ja suunad peavad olema selged ning arusaadavad. „Sündmusel olles oleme saanud head tagasisidet ning Viljandi meeskond on ka maininud, et nemad on Kõpuga rahul“ (Int 9, 2024).

2.3.4 Vabatahtlike päästekomandode sisekultuur ja kaasamine

Kategooriate loomisel võtsin aluseks uurimisküsimuse: Milliseid meetmeid on vaja rakendada päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks Lõuna-Eestis? Moodustsid kategooriad: „Vabatahtlike päästekomandode sisekultuur ja kaasamine“ ning „Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamine ja efektiivsuse suurendamine Lõuna-Eestis.“

Tabel 7. Vabatahtlike päästekomandode sisekultuur ja kaasamine“ (autori koostatud)

Kategooria	5 „Vabatahtlike päästekomandode sisekultuur ja kaasamine“
Kood 1	Komando sisekliima
Kood 2	Vabatahtlike aktiivsus
Kood 3	Vabatahtlike päästjate kuvand

Komando sisekliima (kood 1) on oluline tegur, mis kujundab komando toimimist ning võimet reageerida sündmustele. Hea sisekliima loob meeskonna vahel usaldusliku ja toetava keskkonna, kus inimesed tunnevad ennast kaasatuna. „*Inimeste vaheline läbisaamine sõltub palju juhust, kui on ikkagi kõvema sõnaga mees, siis ei teki tülisid ning lahkkelid saavad lahendatud ilma probleemideta*“ (Int 6, 2024). Üheksast intervjuust ühes toodi välja ööpäevaringse valve tagatus, mis tähendab, et Tõrvandi komandos on mehed üksteisega pidevalt koos. „*Meeskonnas teavad kõik üksteise tugevaid ning nõrkasid külgi ning alati saab, mitte ainult päästealaselt, nendele inimestele kindel olla*“ (Int 4, 2024). Ülejäänud komandodes on olukord teistsugune. „*Arvan, et suhtlus on hea, kuid üleliia palju me läbi ei käi*“ (Int 8, 2024). Rõngus korraldatakse üksteise sünnipäevaseid, ühiseid väljasõite, koosviibimisi: „*Mingisuguseid intriige pole, meeste seltskond ja isegi kui midagi on, saab kõik selgeks räägitud*“ (Int 5, 2024). Sündmusele reageerimisel saavad meeskonnaliikmed olla üksteisele toeks ning jagada oma emotsioone ja kogemusi. Komando juhtidel on oluline roll meeskonna dünaamika kujundamisel. Intervjuudest selgus, et juhid on ise motiveeritud ja pühendunud ning nad on olemas oma meeskonnale.

Juhid mängivad olulist rolli vabatahtlike aktiivsuse (kood 2) toetamisel komando tegevustes. Nende võime motiveerida ja suunata meeskonda määrab suurel määral vabatahtlike kaasatuse taseme ja panuse komandos. Vabatahtlikud küll osalevad aktiivselt ka mitmesugustes komando tegevustes, sealhulgas koolitustel, õppustel, ürituste korraldamisel ja muudes ülesannetes. „*Aeg on inimestele kallis, kui emakomando teeb ühisõppuse, siis on ikkagi keeruline leida inimesi, kes saaksid osaleda. Inimestel, kes kaugemal töötavad, ei ole võimalik võtta seda nelja tundi tööajast ning samuti ka nädalavahetustel on rahvast keeruline kokku saada*“ (Int 1, 2024). Nende pühendumine ja kaasatus on oluline mitte ainult komando toimimise, vaid ka kogukonna turvalisuse seisukohast. „*Võiks öelda, et tervikuna on läbisaamine okei, on olnud ka naginaid, kuid see on paratamatus, tekivad eriarvamused, kuid et midagi halvasti oleks, seda pole. Üldjuhul tervikuna positiivne*“ (Int 2, 2024). Samas on oluline märkida, et vabatahtlike aktiivsus ei saa olla ainult juhtide vastutusel. Kuigi juhid võivad motiveerida ja juhendada, on vabatahtlike individuaalne algatus ja pühendumus samuti hädavajalikud. „*Selleks tuleb vaeva näha, et vabatahtlikud tegevustega kaasa tuleksid, aga tulevad, kui õigesti motiveerida, tulevad väga lihtsalt kaasa. Vahest küsivad isegi, kas midagi ei*

toimugi“ (Int 4, 2024). Seega võib öelda, et vabatahtlike aktiivsus komando tegevustes on tihedalt seotud nii juhtide kui ka vabatahtlike enda initsiatiivi ja pühendumusega.

Vabatahtlike päästjate kuvand (kood 3) on ajas muutunud. Kuvand avalikkuse ja kogukonna silmis mõjutab vabatahtlike toetust ja usaldust. Positiivne kuvand vabatahtlikest päästjatest kui usaldusväärsetest ja pühendunud inimestest suurendab nende tunnustust ja toetust kogukonnas ning see võib kaasa tuua rohkem liikmeid ja rohkemate ressursside kättesaadavuse. „Kuvand on väga oluline, kui see oleks kümne palli süsteem, siis tahaks isegi üksteist tõugata. Kutselised võiksid olla kümme. Vabatahtlik teeb täpselt sama asja vastavalt saadud väljaõppele ja võimekusele. Puhtalt motivatsiooni pealt, et vabatahtlikud teevad vabast tahtest ja vabast ajast. Kuid kuvandiga kaugele ei purjeta“ (Int 4, 2024). Kohalikul tasandil võib vabatahtlike kuvand sõltuda kogukonna suhtumisest ja toetusest. „Minu jaoks on oluline, et inimesed teaksid ja tunneksid, kus on lähim abiline ning mis hinnaga see tuleb“ (Int 4, 2024). Positiivne ja toetav kogukond on suureks motivaatoriks vabatahtlikele ning võib kaasa aidata nende jätkusuutlikkusele. Intervjuude käigus tuli ilmsiks, et piirkonna elanikud on teadlikud vabatahtlike tegevusest ning pöörduvad nende poole abi saamiseks. „Mulle helistatakse ning öeldakse, et ma nüüd teen lõket“ (Int 6, 2024). See on positiivne, kuid inimene peaks ise looma endale võimalused, et hoida ära tulega seotud tagajärjed, mitte kõige esimesena lootma päästemeeskonnale. „Ma arvan, et kuvand läheb iga aastaga järjest paremaks, on inimesi, kes teavad, mida vabatahtlik päästja teeb, kuid on ka neid, kes ei tea midagi. Vabatahtlike päästjate hulgas on vähem inimesi, kes tahavad ka võimu demonstreerida“ (Int 3, 2024). „Igaiüks vabatahtlikuna võiks panustada mis tahes kogukonda, kui näed, et lõke ei vasta normidele, siis tuleb ka seda inimesele öelda. Ehk iga inimene saab ka oma initsiatiivil teha tegelikult ennetustööd, et inimesi teavitada ning neile teadvustada, mis on õige ning mis vale“ (Int 8, 2024). Sisekliimal, aktiivsusel ning kuvandil on oluline roll jätkusuutlikkuse tagamisel, kuna kõik kolm mõjutavad otseselt komando efektiivsust, motiveeritust ning toetust tegevusele.

2.3.5 Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamine ja efektiivsuse suurendamine Lõuna-Eestis

Viimase kategooria tegemisel võtsin arvesse, mida vabatahtlikud pakkusid välja, et komandod oleksid jätkusuutlikud ning edukus oleks tagatud.

Tabel 8. Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamine ja efektiivsuse suurendamine Lõuna-Eestis (autori koostatud)

Kategooria 6 „Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamine ja efektiivsuse suurendamine Lõuna-Eestis“
Kood 1 Inimressurss
Kood 2 Rahastus
Kood 3 Kaasaegne tehnika

Inimressurssi (kood 1) peeti väga oluliseks: *„Inimesi on vaja, selliseid, kes on fanaatikud ning võibolla läbi mingisuguste boonuste neid tasustada, a la maksusoodustused või midagi muud, mis motiveerib inimesi liikmeks saama. Kui inimesed on olemas, siis küll ta elab“* (Int 5, 2024). Paljudes intervjuudes käis läbi, et otseselt tasustamiseks/premeerimiseks ei pea olema rahaline summa, vaid mingisugused boonused, soodustused jne. *„Näiteks täiendav maksusoodustus, tuludeklaratsiooni tegemisel tuleb täiendav summa juurde, kuid seda ei tohi kuritarvitama hakata“* (Int 2, 2024). *„Igas vabatahtlikus komandos võiks olla üks palgaline autojuht, kes hoiab auto korras, hooldab ning remondib. Vabatahtlik ilma rahata ei mängi väga välja“* (Int 7, 2024). See tekitab inimesele kohustuse olla valmis. Oluline on leida viise, kuidas motiveerida ja säilitada vabatahtlike huvi päästetööde vastu. *„Igas alevikus pole vaja suurt masinat, võiks tekitada piirkondade peale erinevad võimekused, võimekusi saab igasuguseid välja mõelda, et kutselisel oleks sündmustel lihtsam ning produktiivsem tegutseda. Näiteks metsa- ja maastikutulekahjud, voolikuid on sündmusel palju ning sellest tulenevalt võiks kohale tulla vooliku kerimise võimekuse brigaad“* (Int 9, 2024). Vajadus on ka autojuhtide järele: *„Meil on vaja inimesi, kellel on C-kategooria load ning alarmsõiduki juhiluba“* (Int 8, 2024). Oluline on leida tasakaal erinevate meetmete vahel, mis tagavad valmisoleku ning tõhususe päästetöödeks.

Rahastus (kood 2) määrab ära, kui edukas on komando. *„Senikaua kui riigirahastus kestab, me saame hakkama“* (Int 6, 2024). *„Raha on kõige alus, kui sul on palju raha, siis on teised probleemid lahendatud“* (Int 5, 2024). Vabatahtlikud päästekomandod sõltuvad erinevatest osapooltest, kus iga saadud püsitoetus on määrava tähtsusega, et mitte seada ohtu vabatahtlike tegevust. Intervjuudest tuli ka välja, et edukas toimimine

sõltub PÄA rahastusest: „Kõik sõltub, millal sa oled alustanud, alustavatel vabatahtlikel on keeruline ning ressursid, mis sinna läheb, on meeletu“ (Int 3, 2024).

Intervjuudes rõhutati kaasaegsema tehnika (kood 3) vajadust. Eelpool sai mainitud, et vabatahtlikutel on vananev tehnika ning vabatahtlike valmisolek ning jätkusuutlikkus oleneb arvel olevatest masinatest. „Edukaks toimimiseks vajaksime natukene tehnika uuendamist, paakauto ostmine on number üks“ (Int 2, 2024). „Kõige enam oleks meil vaja uut tulekustutusautot“ (Int 8, 2024). Oraval toodi välja: „Meie saame hakkama, kuid loodame vaikselt, et äkki saame ka moodsama masina“ (Int 6, 2024). Maapiirkondadesse abi saabumine on pikem ning siinkohal tuleb ära märkida, et reageerivatel vabatahtlikel võiks olla tehnika selline, millega ei pea muretsema, kas auto liigub või mitte.

2.4 Järeldused ja ettepanekud

Selles peatükis on seostatud teooria ning uuringu tulemused, millest tegin ka järeldused ning ettepanekud. Esimene uurimisküsimus oli: Kuidas on vabatahtlike päästekomandode ressursivajadus ja muud jätkusuutlikkust tagavad tegurid viimaste aastate jooksul muutunud? Uuringust selgus, et vabatahtlike päästekomandode peamised väljakutsed on seotud tehnika ning inimressursiga. Maapiirkondades olevate inimeste arv on piiratud ning uut põlvkonda pole peale tulemas, liigutakse linnadesse ära. Noored ei huvitu vabatahtlike päästjate tegevustest. Igapäevaselt tuleb küll vabatahtlike taotlusi, millest võib järeldada, et vabatahtlikke tuleb juurde, kuid selle juures on küsitav, kas kõik vabatahtlikud komandod suudavad tagada enda seas meeskonna ning valmisoleku. Seoses teooriaga ilmnis erisusi, kuna vabatahtlikkus on laialt levinud ja teoorias väljatoodud riikides oli inimressursi probleem kõige esimesel kohal (see töö, lk 13). Mujal riikides, kus rahvaarv on suurem, on ka vabatahtlike hulk märkimisväärselt kõrgem võrreldes Eestiga. Suurem elanikkond loob rohkem potentsiaalseid vabatahtlikke ning määravaks võib saada teadlikkus, mis võib soodustada inimeste osalemist vabatahtlikus tegevuses.

Teine uurimisküsimus oli: Milline on hetkeseis ja peamised vajadused Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode tehnika, personali ning toetuse osas? Uuringust tuli välja, milliseid ressursse oleks vabatahtlikel vaja ning mis on neil olemas. Selgus tehnika vajadus komandodes. Ohuks on tehnikaressursi puudus ning tehnika halb seisukord. Vananenud tehnika on tavaline nähtus vabatahtlikes komandodes. Tehnika puudus piirab

valmisolekut ja kutsetele reageerimist. Vabatahtlikud komandod sõltuvad erinevatest ressurssidest ning osapooltest, kelle toetuseta pole võimalik tegutseda. Vabatahtlike tehnikavajadus on ajas pidevas muutuses, kellelgi pole kaasaegsest tehnikat vabatahtlikele anda ning sellest tulenevalt peavad vabatahtlikud päästekomandod erinevaid kanaleid mööda otsima endale ise tehnikat. Tehnika poole pealt oleks vaja Lõuna-Eestis maastikuvõimekusega autosid (nt Mercedes-Benz Unimog), üksikud on olemas, kuid piirkonda need ära ei kata. Paralleeli saab tuua teooriaga, Bangladeshis on 259 komandot, kuid riigi peale pole ühtegi maastikuvõimekusega autot, mis abistaks metsa- ja maastiku tulekahjudel (see töö, lk 12). Samuti selgus uuringust, et erinevate osapoolte suhted on head ning samuti ollakse rahul praeguse rahastusega. Pikas perspektiivis on see oluline, sest rahastus määrab ära, kui jätkusuutlik komando on ning saab tulevikus olema. Teoorias toodi välja, et vabatahtlikud peavad ise koguma annetusi, neid alarahastatakse ning rahastust pole sageli kusagilt tulemas (see töö, lk 20). Teoorias kajastus ka, et vabatahtlikud kõiki rahastamise võimalusi kasutanud (see töö, lk 20), pakutud on soovitusi, kuidas parandada vabatahtlike päästekomandode rahastamist ning kuidas suurendada finantsilist stabiilsust. Uuringu tulemusel selgus, et komandod suudavad toime tulla saadud rahastusega ja otsida ise võimalusi, et olla jätkusuutlikud. Näiteks maapiirkondade eripära on, et on olemas kohalikud ettevõtted, kes aitavad panustada vabatahtlikusesse.

Uuringust selgusid veel mõned huvitavad faktid: soovitakse luua tööandjale, kelle juures vabatahtlik töötab, motivatsioonipakett, et tööandja ei kaotaks rahas. Samasuguse paralleeli saab tuua teooriaga, mis ütleb, et vabatahtlike mõistmiseks tuleb minna suhtlus-/tugivõrgustikuga kaugemale, kaasates nii perekondi, sõpru kui ka tööandjaid, et tekiks ühine arusaam vabatahtlike kohustusest (see töö, lk 16). Motivatsioonipaketi loomine tööandjale võiks olla tõhus viis julgustada neid toetama oma töötajate osalemist vabatahtlikus töös. Teooriaga paralleele tõmmates näitab see, kuidas tugivõrgustiku laiendamine võib aidata suurendada üldsuse toetust ja mõistmist vabatahtlikkuse suhtes.

Kolmandaks küsimuseks oli: Milliseid meetmeid on vaja rakendada päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks Lõuna-Eestis? Uuring näitab, et vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus sõltub mitmest tegurist, sealhulgas tehnika seisukorrast, inimressursside kättesaadavusest ja rahastamisest. Mõned probleemid on universaalsed nagu tehnika ressursi puudus ja inimressursi vähesus, kuid piirkonniti ning

kohalikest oludest tulenevalt võib see olla erinev. Sellest tulenevalt saab teooria (see töö, lk 12) ning uuringu vahel tõmmata paralleele tehnika ressursi poole pealt. Inimressursi puudus pole teorias kajastunud, see võib tuleneda sellest, et uuringus osalenud riigid on suurema rahvaarvuga, mis tähendab, et vabatahtlikuid on ka rohkem. Eestis on vähem inimesi ning igauks ei hakka vabatahtlikuks. Tegurid on omavahel seotud ning neid tuleb võtta ühtse tervikuna.

Uurimuse käigus analüüsisin komandode olukorda, vajadusi ja probleeme, mis hõlmasid ressursse, meeskonda, suhtlust erinevate osapooltega ning tulevikuplaane. Peamised probleemid on seotud inimressursi ja tehnika puudusega, samuti suhtluse ja koostööprobleemidega.

VPK-de juhid tõid välja, et oluline on luua motiveeriv keskkond, kus tööandjad toetavad vabatahtlikke nende töös osalemisel, näiteks pakkudes motivatsioonipakette, et tööandjale makstakse kaotatud tunnid tagasi (see töö, lk 20). Lisaks on vajalik tagada piirkondadele oluliste vahendite kättesaadavus, satelliittelefonid, mis aitavad säilitada sidet ka piirkondades, kus leviprobleemid esinevad. Komandode võimekuse suurendamiseks võiks moodustada erinevate võimekustega meeskondi vastavalt piirkonna vajadustele, mis võimaldaks tõhusamat reageerimist erinevatele sündmustele. Samuti võiks kaaluda palgatud autojuhi võimalust, kes vastutaks tehnika eest ning tagaks kiire reageerimise.

Lähtuvalt uuringute tulemustest, teen järgmised ettepanekud:

- Suhtluse tugevdamine erinevate osapooltega (PäA, KOV, kohalikud ettevõtted) aitab leida uusi võimalusi toetuste hankimiseks. Üksteise kaasamine erinevatel sündmustel, ühised koosolekud, emakomandodega aktiivne suhtlus;
- Motiveerimispaketti loomine motiveeriks inimesi vabatahtlikuks hakkama (tunnustusüritused, pereüritused, meediakajastused, koolituste ja arenguvõimaluste pakkumine, rahalised preemiad või kompensatsioonid) omakorda vabatahtlikele soodustuste (nt: maksusoodustus);
- Kohalik omavalitsuse tugi tehnika ja varustuse uuendamisel ning hooldusel projektipõhiste rahastamisvõimaluste kaudu;
- Päästeameti tugi riiklike toetusprogrammide laiendamisel, et tagada komandode piisav rahastus nende tegevuseks;

- Päästeameti võimekus koolitada inimesi, kes igapäevaselt tegelevad projektide kirjutamisega. Igas vabatahtlikus komandos on inimene, kes oskab projekte kirjutada;

KOKKUVÕTE

Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus on seotud mitme teguriga, sealhulgas ressursside kättesaadavusega, juhtimisega ja tegevuskultuuriga. Uurimisprobleemiks on, kuidas tagada vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus Lõuna-Eestis. Lõputöö eesmärgiks oli selgitada välja Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud eeldused ning nende loomiseks vajaminevad ressursid. Eesmärgi saavutamiseks viidi läbi intervjuud vabatahtlike päästekomandode juhtidega. Uuringu tulemustest tulid välja erinevad komponendid, mida vabatahtlikud vajavad edukalt tegutsemiseks. Sellest tulenevalt saab öelda, et töö eesmärk sai saavutatud. Uurimisküsimuste raames analüüsiti vabatahtlike komandode olukorda ning nende vajadusi, koostööd erinevate osapooltega ning tulevikuplaane. Tulemusest selgus, et peamised probleemid on seotud tehnikaressursi ning inimeste puudusega. Rahastusega ollakse rahul, hädavajalikud toimingud suudavad komandod ära teha.

Märkimisväärse tähtsusega on tehnikaressursside olemasolu. Tehnika vananeb ning see tähendab, et igale väljakutsele minnes ei saa kunagi kindel olla tehnika vastu pidamises. Välja toodi ka koostöö ja kommunikatsiooni probleemid osapoolte vahel. Info takerdumise või valesti mõistmise tõttu võivad tekkida momendid, kus vabatahtlikel pole antavat varustust või tehnikat mitte kuskil hoiustada. Rahastus polnud küll probleem, kuid alati võiks seda rohkem olla. Koostöö Pää, KOV-iga ning erinevate kohalike ettevõtetega on olemas.

Intervjuude läbiviimine ning analüüsimine võimaldasid koguda olulist teavet komandode olukorra, vajaduste ning probleemide kohta. Tänu sellele oli võimalik välja selgitada jätkusuutlikkuse võtmetegurid ning määratleda, millised ressursid ja tingimused on vajalikud jätkusuutlikkuse loomiseks ja säilitamiseks. Lõputöö täitis oma eesmärgi ning aitas kaasa paremale arusaamisele vabatahtlike päästekomandode toimimisest ja nende jätkusuutlikkuse tagamisest.

Edaspidi võiks uurida, kuidas teiste riikide vabatahtlikud päästekomandod ressursse haldavad. Samuti tuleks uurida, kuidas tehniliste ressursside vananemine mõjutab vabatahtlike võimekust ning millised võimalused võiksid olla kõige tõhusamad nende uuendamisel, hoiustamisel ja hooldamisel. Võiks uurida ka olemasolevate

koolitusprogrammide tõhusust ning töötada välja vajadusel uusi programme, et toetada vabatahtlike liikmete professionaalset arengut. Uuringute tulemusel võib saada täiendav selgus ja suunised, kuidas vabatahtlike rahastamist optimeerida, mõõta rahastamise efektiivsust ja seost tulemuslikkusega, et tuvastada tõhusaim investeringute ja ressursside jaotus.

Vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamiseks on oluline pidevalt jälgida ja hinnata kõiki neid mõjutavaid tegureid ning nende omavahelist koosmõju. See tagab nende võime kiireks ja tõhusaks reageerimiseks erinevates hädaolukordades ning aitab kaasa kogukonna üldise turvalisuse kindlustamisele. Ühiskondliku toetuse, ressursside parema haldamisega ja pideva tähelepanuga töötavad vabatahtlikud päästekomandod jätkusuutlikumalt.

VÕÕRKEELNE KOKKUVÕTE

The sustainability of volunteer fire departments is linked to various factors, including the availability of resources, leadership, and organizational culture. The research problem was ensuring the sustainability of volunteer fire departments in Southern Estonia. The aim of the thesis was to identify the prerequisites for the successful functioning of volunteer fire departments in Southern Estonia and the resources needed to create them. To achieve this goal, interviews were conducted with the leaders of volunteer fire departments. The research revealed various components necessary for volunteers to operate successfully, indicating that the objective was achieved. Within the scope of the research questions, the situation and needs of volunteer departments, cooperation with various stakeholders, and future plans were analysed. The results showed that the main problems were related to the lack of technical resources and personnel. While funding was not a problem, there could always be more. Collaboration with national and local authorities, as well as various local companies, exists.

Conducting interviews and analysing them provided important information about the situation, needs, and problems of the departments. Consequently, it was possible to identify key factors for sustainability and to define the necessary resources and conditions for their creation and maintenance. The thesis fulfilled its purpose and contributed to a better understanding of the functioning of volunteer fire departments and their sustainability.

Further research could examine how volunteer fire departments in other countries manage their resources. Additionally, it would be useful to investigate how the aging of technical resources affects the capabilities of volunteers and what options might be most effective for their renewal, storage, and maintenance. The effectiveness of existing training programs could also be studied, and new programs developed as needed to support the professional development of volunteer members. Research could provide additional clarity and guidance on optimizing volunteer funding, measuring the effectiveness of funding, and its correlation with performance to identify the most efficient allocation of investments and resources.

Ensuring the sustainability of volunteer fire departments requires continuous monitoring and evaluation of all influencing factors and their interplay. This ensures their ability to respond quickly and effectively to various emergencies and contributes to the overall security of the community. With societal support, better resource management, and ongoing attention, volunteer fire departments operate more sustainably.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Aav, E., 2012. *Juhised vabatahtlike paremaks kaasamiseks ennetustöös. Lõputöö*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Alam, M. M., 2015. Establishment of Community Fire Brigade in Bangladesh: A Feasibility Study. *Management Development*, 29(1), pp. 29-44.

Beauchamp, C., 2018. When Passion Fuels the Fire: Knowledge Sharing Among Volunteer Firefighters in Canada. *International Fire Service Journal of Leadership & Management*, 12, pp. 31-49.

Bowen, G., 2009. Document Analysis as a Qualitative Research Method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), pp. 27-40.

Brandweeracademie, 2019. Recruitment and retention of volunteers in European Fire Services. Phase 1: document study and exploratory focus group. Arnhem: Instituut Fysieke Veiligheid pp. 12-42.

Callahan, R., 2021. Three Options for Training Rookie Volunteer Members. *Fire engineering*, 174(8), pp. 16-27.

Cowlishaw, S., Evans, L., McLennan, J., 2010. Work–family conflict and crossover in volunteer emergency service workers. *Work & Stress: An International Journal of Work, Health & Organisations*, 24(4), pp. 342-358.

Emergency Management Australia, 2005. Developing effective emergency management partnerships. *The Australian Journal of Emergency Management*, 20(4), pp. 34-35.

Eriksson, K., Danielsson, E., 2022. Framing volunteers identifying and integrating volunteers in crises response operations. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 74(12), pp. 1-11.

Flick, U., 2009. *An introduction to qualitative research*. London, California, New Dehli, Singapore: SAGE Publications Ltd.

Gouliquer, L., Poulin, C., McWilliams, J., 2020. Othering of Full-Time and Volunteer Women Firefighters in the Canadian Fire Services. *Qualitative Sociology Review*, 16(3), pp. 48-69.

- Havias, M. S., 2009. The management of volunteers. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://core.ac.uk/download/pdf/6842056.pdf> [Kasutatud 29.03.2024].
- Henderson, C. A., Sowa, J., 2022. Creating Cohesive Volunteer Groups: The Role of Group Identification in Volunteer Fire Services. *Public Administration Quarterly*, 47(2), pp. 223-246.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P., 2010. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina
- Holmes, K., Davies, A., Lockstone-Binney, L., O'Halloran, M., Ong, F., 2019. The social and economic sustainability of WA's rural volunteer workforce. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://bcec.edu.au/assets/2019/02/BCEC-Report-Social-and-Economic-Sustainability-of-WAs-Rural-Volunteer-Workforce.pdf> [Kasutatud 02.02.2024].
- Hustinx, L., Lammertyn, F., 2003. Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective. *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 14(2), 167-187.
- Hwang, J., Taylor, R., Macy, G., Cann, C., Golla, V., 2019. Comparison of Use, Storage, and Cleaning Practices for Personal Protective Equipment Between Career and Volunteer Firefighters in Northwestern Kentucky in the United States. *Journal of Environmental Health*, 82(5), pp. 8-14.
- Kalmus, V., Masso, A. & Linno, M., 2015. Kvalitatiivne sisuanalüüs. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys> [Kasutatud 21.02.2024].
- Laherand, M-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. 2 trükk. Tallinn: Infotrükk.
- Malinen, S., Mankkinen, T., 2018. Finnish Firefighters' Barriers to Volunteering. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 47(3), pp. 604-622.
- Marnot, D., 2022. *Vabatahtlike päästjate, merepäästjate ja abipolitseinike kaasamise kitsaskohad*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.
- Mayr, M., 2017. Transformational Leadership and Volunteer Firefighter Engagement. *Nonprofit Management & Leadership*. 28(2), pp. 259-270.
- McLennan, B., Handmer, J., Whittaker, J., 2012. *Emergency volunteering in Australia: Transforming, not declining*. Australia: Bushfire and Natural Hazards CRC

- McLennan, J., Birch, A., 2005. A potential crisis in wildfire emergency response capability? Australia's volunteer firefighters. *Environmental Hazards*, 6(2), pp. 101-107.
- McLennan, J., Birch, A., Cowlshaw, S., Hayes, P., 2009. Maintaining volunteer firefighter numbers: Adding value to the retention coin. *The Australian Journal of Emergency Management*, 24(2), pp. 40-47.
- Nesbit, R., Christensen, R., Brudney, J., 2018. The Limits and Possibilities of Volunteering: A Framework for Explaining the Scope of Volunteer Involvement in Public and Nonprofit Organizations. *Public Administration Review*, 78(4), pp. 502-513.
- Olev, A., Alumäe, T., 2022. "Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service". Baltic HLT 2022.
- Piedimonte, F., Depaula, P., 2018. Work motivation and values in Argentine volunteer and paid firefighters, *Liberabit*. 24(2), pp. 277-294.
- Puolokainen, T., Jaansoo, A., Klaos, M., 2018. Providing rescue services in remote areas of Estonia. *International Journal of Emergency Services*, 7(3), pp. 164-178.
- Päästeamet, 2023. *Päästevõrgustik, kutselised ja vabatahtlikud päästjad 2022 kokkuvõte*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rescue.ee/files/Analyytid/2022-paastevorgustik-analyyis.pdf?deacb018ad>
- Päästeamet, 2022. *Vabatahtlike Päästeameti tegevustesse kaasamise arengusuunad aastani 2030*. [Võrgumaterjal] Leitav: [Vabatahtlike kaasamise kontseptsioon_05_22 \(1\).pdf](#)
- Päästeamet, 2023. *Vabatahtlikud päästekomandod said 3,1 miljonit olmetingimuste parandamiseks*. [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.rescue.ee/et/uudised/vabatahtlikud-paeastekomandod-said-3-1-miljonit-olmetingimuste-parandamiseks-1867>
- Päästeseadus* (2010) RT I, 06.07.2023, 68.
- Rufer, A., 2015. Volunteer Recruit Training Programs: a Recipe for Success. *Fire Engineering*, 168(9), pp. 14-18.

Schmidhuber, L., Hilgers, D., 2019. From Fellowship to Stewardship? Explaining Extra-Role Behavior of Volunteer Firefighters. *Voluntas: International Journal of Voluntary & Nonprofit Organizations*, 30, pp. 175-192.

Siseministeerium, 2023. *Siseministeerium toetab täiendavalt ligi 5 miljoni euroga vabatahtlike päästekomandode tegevust.* [Võrgumaterjal] Leitav: <https://www.siseministeerium.ee/uudised/siseministeerium-toetab-taiendavalt-ligi-5-miljoni-euroga-vabatahtlike-paastekomandode>

Siseministeerium, 2021. *Siseturvalisuse arengukava 2020-2030.* [Võrgumaterjal] Leitav: https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/documents/2021-10/siseturvalisuse_arengukava_2020_2030_03.06.2021.pdf [Kasutatud 14.05.2024].

Sõrmus, K., 2019. *Vabatahtlike päästjate roll kogukonnas ja jätkusuutlikkust mõjutavad tegurid.* Magistritöö. Tartu: Eesti Maaülikool.

Tammearu, K., 2012. *Riigi tegevus vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse tagamisel.* Publitseerimata magistritöö. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikool.

Tamminen, J., Hoppu, S., Kämäräinen, A., 2019. Professional firefighter and trained volunteer first-responding units in emergency medical service. *Acta Anaesthesiologica Scandinavica*, 63(1), pp. 111-116.

Teddlie, C., Yu, F., 2007. Mixed Methods Sampling A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1), pp. 77-100.

Teder, M., 2016. *Vabatahtliku päästemeeskonna juhtimise parendamine Lõuna-Eesti näitel.* Lõputöö. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

Wallace, M., 2009. Recruitment and retention of volunteers in emergency services. *Australian Journal on Volunteering*, 14(5), pp 1-11.

Õunapuu, L., 2014. *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteaduses.* Tartu: Tartu Ülikool.

Lisa 1. Intervjuu läbiviimine ja küsimused

Olen Sisekaitseakadeemia Päästekolledži õppur Merliin Viitkar ja teen lõputööd teemal „Lõuna-Eesti vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkuse analüüs“. **Eesmärgiks** on välja selgitada komandode jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud eeldused ning nende loomiseks vajaminevad ressursid.

Küsimused:

1. Millised tegurid/komponendid on vabatahtliku päästekomando jätkusuutlikuks toimimiseks vajalikud?
2. Kuidas on vabatahtlike päästekomandode vajadused muutunud võrreldes eelnevate aastatega?
3. Milliste komponentide näol on teil toimunud muutused või arengud viimaste aastate jooksul?
4. Kirjeldage, mis on teie komandol hetkel olemas nii ressursside kui muude tegurite näol, et vabatahtlikena tegutseda? Mida olete pidanud selleks tegema (või kuidas olete sellise olukorra saavutanud)?
5. Milline on kohaliku omavalitsuse toetus Teie vabatahtlikule päästekomandole?
6. Millised on Teie vabatahtliku päästekomando väljakutsed uute liikmete leidmisel, kui on takistusi siis millised need on?
7. Millised on peamised takistused, mis võivad mõjutada Teie vabatahtlike päästekomando valmisolekut päästetöödeks?
8. Milline on kohaliku omavalitsuse toetus Teie vabatahtlikule päästekomandole?
9. Milline on koostöö lähima kutselise päästekomandoga?
10. Kuidas ja kas tulevad vabatahtlikud komando tegevustega kaasa?
11. Mida Teie komando hetkel kõige enam vajab, et edukalt toimida?
12. Iseloomustage oma vabatahtliku komando sisekliimat ja inimeste vahelist läbisaamist
13. Kas ja kui oluline on Teie arvates vabatahtlike päästjate kuvand? Milline on kuvand Teie piirkonnas?
14. Mida oleks Teie arvates vaja teha, et tagada vabatahtlike päästekomandode jätkusuutlikkus Lõuna-Eestis?